

2026-02

$\beta \ddot{y} \text{ ' } \grave{\text{A}} \grave{\text{I}} \ddot{\text{A}} \cdot \text{ ' } ^1 \acute{\text{E}} \tilde{\text{A}} ^1 \frac{1}{4} \grave{\text{I}} \ddot{\text{A}} \cdot \ddot{\text{A}} \pm \tilde{\text{A}} \ddot{\text{A}} \cdot \frac{1}{2}$
 $\beta \ddot{y} \pm \acute{\text{A}} \pm \grave{\text{A}} \gg \neg \frac{1}{2} \cdot \tilde{\text{A}} \cdot : \text{ ESG } \pm \grave{\text{A}} \neg \ddot{\text{A}} \cdot , \text{ , } \mu \tilde{\text{A}}$
 $\beta \ddot{y} \pm \grave{\text{A}} \grave{\text{I}} \frac{1}{2} \grave{\text{I}} \frac{1}{4} ^1 \frac{1}{4} \grave{\text{I}} \grave{\text{A}} \grave{\text{I}} ^- \cdot \tilde{\text{A}} \cdot ^0 \pm ^1 \grave{\text{I}} \acute{\text{A}} \grave{\text{I}} \gg \grave{\text{I}} /$
 $\beta \ddot{y} \mu ^{30} \gg \cdot \frac{1}{4} \pm \ddot{\text{A}} \grave{\text{I}} \gg \grave{\text{I}} ^3 \grave{\text{I}} \grave{\text{A}} \gg \grave{\text{I}} ^{31} \tilde{\text{A}} \ddot{\text{A}} \text{®}$

$\beta \ddot{y} \text{ £ } ^1 \text{ ' } - \acute{\text{A}} \cdot , \text{ } \text{œ} \pm \acute{\text{A}} ^- \pm \cdot \frac{1}{4} \frac{1}{4} \pm \frac{1}{2} \grave{\text{I}} \grave{\text{A}} - \gg \pm$
 $\beta \ddot{y} \text{ œ } \mu \tilde{\text{A}} \pm \grave{\text{A}} \tilde{\text{A}} \acute{\text{A}} \text{Ç } ^1 \pm ^0 \grave{\text{I}} \acute{\text{A}} \grave{\text{I}} ^3 \acute{\text{A}} \pm \frac{1}{4} \frac{1}{4} \pm \tilde{\text{A}} \ddot{\text{A}} \cdot \frac{1}{2} \cdot ^{30} \gg \cdot \frac{1}{4} \pm \ddot{\text{A}} \grave{\text{I}} \gg \grave{\text{I}} ^{310} \text{®} \text{ , } \grave{\text{I}} ^{31} \tilde{\text{A}} \ddot{\text{A}} ^{10} \text{®} ^0 \pm ^1 \ddot{\text{A}} \pm \text{ § } \acute{\text{A}} \cdot \frac{1}{4} \cdot$
 $\beta \ddot{y} \text{ £ } \text{Ç } \grave{\text{I}} \gg \text{®} \text{ } \ddot{\text{Y}} ^{10} \grave{\text{I}} \frac{1}{2} \grave{\text{I}} \frac{1}{4} ^{10} \hat{\text{I}} \frac{1}{2} \cdot \acute{\text{A}} ^1 \tilde{\text{A}} \ddot{\text{A}} \cdot \frac{1}{4} \hat{\text{I}} \frac{1}{2} ^0 \pm ^1 \text{ " } ^1 \grave{\text{I}} ^- \cdot \tilde{\text{A}} \cdot \hat{\text{A}} , \text{ } \pm \frac{1}{2} \mu \grave{\text{A}} ^1 \tilde{\text{A}} \ddot{\text{A}} \text{®} \frac{1}{4} ^1 \grave{\text{I}} \cdot \mu \neg \grave{\text{A}} \grave{\text{I}} \gg ^1 \hat{\text{A}}$

<http://hdl.handle.net/11728/13372>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας
Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής

**Από τη Βιωσιμότητα στην Παραπλάνηση: ESG
απάτη, θεσμική απονομιμοποίηση και ο ρόλος του
εγκληματολόγου λογιστή**

Σιδέρη Μαρία Εμμανουέλα

Επιβλέπουσα: Φαρμάκη Πολυτίμη

Φεβρουάριος 2026

Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής

Από τη Βιωσιμότητα στην Παραπλάνηση: ESG απάτη, θεσμική απονομιμοποίηση και ο ρόλος του εγκληματολόγου λογιστή

Διπλωματική εργασία που υποβλήθηκε για την απόκτηση του
Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών στην Εγκληματολογική Λογιστική, στο
πλαίσιο του Κοινού Διαπανεπιστημιακού Προγράμματος Σπουδών του
Πανεπιστημίου Νεάπολης Πάφου και του Πανεπιστημίου Δυτικής
Μακεδονίας

Σιδέρη Μαρία Εμμανουέλα

Εξεταστική Επιτροπή:

Πολυτίμη Φαρμάκη
Ανδρονίκη Καταραχιά
Ηλέκτρα Πιτόσκα

Φεβρουάριος 2026

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Μαρία Εμμανουέλα Σιδέρη, 2026

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστήμιο Νεάπολις και το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους των Πανεπιστημίων.

ΣΕΛΙΔΑ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑΣ

Όνοματεπώνυμο Φοιτητή: Σιδέρη Μαρία Εμμανουέλα

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας: Από τη Βιωσιμότητα στην Παραπλάνηση: ESG απάτη, θεσμική απονομιμοποίηση και ο ρόλος του εγκληματολόγου λογιστή

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση του εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στην Εγκληματολογική Λογιστική, κοινού Διαπανεπιστημιακού προγράμματος του Πανεπιστημίου Νεάπολις και του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας και εγκρίθηκε τον Φεβρουάριο του 2026 από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

- Πρώτος επιβλέπων: Πολυτίμη Φαρμάκη, Επίκουρος Καθηγήτρια και μέλος ΔΕΠ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
- Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Ανδρονίκη Καταραχιά, Καθηγήτρια και μέλος ΔΕΠ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
- Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Ηλέκτρα Πιτόσκα, Καθηγήτρια και μέλος ΔΕΠ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Η Μαρία Εμμανουέλα Σιδέρη, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Από τη Βιωσιμότητα στην Παραπλάνηση: ESG απάτη, θεσμική απονομιμοποίηση και ο ρόλος του εγκληματολόγου λογιστή», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

**Η Δηλούσα,
Σιδέρη Μαρία Εμμανουέλα**

3.7.	Κενά και αδυναμίες του θεσμικού πλαισίου.....	25
3.8.	Η ESG απάτη ως έγκλημα «λευκού κολλάρου» και συστημικός θεσμικός κίνδυνος	26
4.	Κεφάλαιο 4 ^ο : Η ερευνητική μελέτη.....	28
4.1	Ερευνητική φιλοσοφία και στρατηγική της μελέτης.....	28
4.2	Επιλογή βιβλιομετρικής ανάλυσης.....	28
4.3	Πηγές δεδομένων και κριτήρια επιλογής δείγματος	29
4.4	Διαδικασία συλλογής και καθαρισμού δεδομένων	30
4.5	Εργαλεία ανάλυσης	30
4.5.1	VOSviewer	30
4.5.2	Biblioshiny (Bibliometrix)	32
4.6	Συνδυασμός βιβλιομετρικής και θεματικής προσέγγισης	34
4.7	Αξιοπιστία, εγκυρότητα και περιορισμοί	34
5.	Κεφάλαιο 5 ^ο : Δομές γνώσης, θεματικές συστάδες και εννοιολογικές συσχετίσεις της ESG απάτης στη διεθνή βιβλιογραφία	35
5.1	Χρονική εξέλιξη της επιστημονικής παραγωγής γύρω από την ESG απάτη (2015–2024)	35
5.2.	Θεματικές συστάδες της διεθνούς βιβλιογραφίας για την ESG απάτη.....	37
5.3.	Εννοιολογικές σχέσεις μεταξύ ESG απάτης και θεσμικής απονομιμοποίησης	40
5.4.	Η ESG απάτη ως έγκλημα «λευκού κολλάρου» και ο συστημικός κίνδυνος	43
5.5.	Ο ρόλος της λογιστικής εγκληματολογίας στην πρόληψη και αντιμετώπιση της ESG απάτης.....	45
5.6.	Η συνθετική αποτίμηση και το ερμηνευτικό μοντέλο της ESG απάτης	48
6.	Κεφάλαιο 6 ^ο : Συζήτηση – Συμπεράσματα	54
6.1.	Η συμβολή της έρευνας	56
6.2.	Περιορισμοί της έρευνας	57
6.3.	Προτάσεις για μελλοντική έρευνα	58
	Βιβλιογραφία.....	61

Πίνακας Εικόνων

<u>Εικόνα 1</u> : Ενδεικτική χαρτογράφηση θεματικών συσχετίσεων της διεθνούς βιβλιογραφίας γύρω από την ESG και την εταιρική κοινωνική ευθύνη, όπως αποτυπώνεται σε μελέτες που αξιοποιούν το εργαλείο VOSviewer.....	31
<u>Εικόνα 2</u> : Ενδεικτική εννοιολογική απεικόνιση των βασικών αξόνων της βιβλιογραφίας σχετικά με την ESG απόδοση και την εταιρική κοινωνική ευθύνη, βάσει εφαρμογών βιβλιομετρικής ανάλυσης με το εργαλείο VOSviewer/Bibliometrix	33

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει το φαινόμενο της ESG απάτης ως μια σύγχρονη μορφή οικονομικού εγκλήματος, το οποίο αναπτύσσεται στο πλαίσιο της αυξανόμενης σημασίας των κριτηρίων Environmental, Social και Governance (ESG), στη βιώσιμη χρηματοδότηση και την εταιρική διακυβέρνηση. Η βιβλιογραφική έρευνα εστιάζει στη σύνδεση της παραπλανητικής ESG πληροφόρησης, με τη θεσμική απονομιμοποίηση και τη διάρρηξη της επενδυτικής και κοινωνικής εμπιστοσύνης, προσεγγίζοντας την ESG απάτη ως ένα έγκλημα «λευκού κολλάρου» με συστημικές επιπτώσεις.

Μεθοδολογικά, η εργασία υιοθετεί μια ποιοτικά προσανατολισμένη ερμηνευτική προσέγγιση και βασίζεται στη βιβλιομετρική ανάλυση της διεθνούς επιστημονικής βιβλιογραφίας της περιόδου 2015–2024, αξιοποιώντας τα εργαλεία χαρτογράφησης και ανάλυσης των επιστημονικών δεδομένων και έτσι μέσω της ανάλυσης της χρονικής εξέλιξης των δημοσιεύσεων, των θεματικών συστάδων και των εννοιολογικών συσχετίσεων, διερευνώνται οι κυρίαρχες θεωρητικές προσεγγίσεις που συνδέουν την ESG απάτη με τη θεσμική νομιμοποίηση, την κοινωνική εμπιστοσύνη και την εγκληματολογία των οργανισμών.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον ρόλο της λογιστικής εγκληματολογίας και του εγκληματολόγου λογιστή, ως κρίσιμοι θεσμικοί παράγοντα πρόληψης, ανίχνευσης και αντιμετώπισης της ESG απάτης, ιδίως στο πλαίσιο των νέων ευρωπαϊκών κανονιστικών απαιτήσεων για τη βιώσιμη πληροφόρηση. Τα ευρήματα της μελέτης αναδεικνύουν ότι η ESG απάτη δεν αποτελεί μεμονωμένο φαινόμενο εταιρικής παραβατικότητας, αλλά έναν αναδυόμενο συστημικό κίνδυνο, ο οποίος υπονομεύει την αξιοπιστία του πλαισίου βιώσιμης ανάπτυξης και καθιστά αναγκαία την ενίσχυση της θεσμικής λογοδοσίας και της εγκληματολογικής εποπτείας.

Λέξεις-κλειδιά: ESG απάτη, Environmental, Social, Governance, λογιστική εγκληματολογία

Abstract

This thesis examines the phenomenon of ESG fraud as a modern form of financial crime, which develops in the context of the increasing importance of Environmental, Social and Governance (ESG) criteria in sustainable finance and corporate governance. The literature review focuses on the connection of misleading ESG information with institutional delegitimization and the breach of investment and social trust, approaching ESG fraud as a “white collar” crime with systemic implications.

Methodologically, the work adopts a qualitatively oriented interpretive approach and is based on the bibliometric analysis of the international scientific literature of the period 2015–2024, utilizing the tools of mapping and analysis of scientific data and thus, through the analysis of the temporal evolution of publications, thematic clusters and conceptual correlations, the dominant theoretical approaches that link ESG fraud with institutional legitimacy, social trust and the forensics of organizations are explored.

Particular emphasis is placed on the role of accounting forensics and the forensic accountant, as a critical institutional factor in preventing, detecting and addressing ESG fraud, especially in the context of the new European regulatory requirements for sustainable information. The study’s findings highlight that ESG fraud is not an isolated phenomenon of corporate misconduct, but an emerging systemic risk, which undermines the credibility of the sustainable development framework and necessitates the strengthening of institutional accountability and forensic oversight.

Keywords: ESG fraud, Environmental, Social, Governance, forensic accounting

Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια, τα κριτήρια Environmental, Social και Governance (ESG) έχουν αναδειχθεί σε έναν κεντρικό μηχανισμό αξιολόγησης της εταιρικής υπευθυνότητας και της βιώσιμης λειτουργίας των επιχειρήσεων – οργανισμών, επηρεάζοντας καθοριστικά τις επενδυτικές αποφάσεις, τις ρυθμιστικές πολιτικές και τη στρατηγική των οργανισμών. Η ενσωμάτωση των ESG δεικτών στη χρηματοοικονομική πληροφόρηση και στη βιώσιμη χρηματοδότηση συνοδεύτηκε από αυξημένες προσδοκίες διαφάνειας, λογοδοσίας και κοινωνικής υπευθυνότητας, ενώ παράλληλα, δημιούργησε ένα νέο πεδίο κινδύνου, στο οποίο αναπτύχθηκαν φαινόμενα παραπλανητικής δημοσιοποίησης και επιλεκτικής προβολής δεδομένων, γνωστά ως ESG απάτη.

Η ESG απάτη, η οποία περιλαμβάνει πρακτικές όπως το greenwashing, το social-washing και το governance-washing, συνιστά μια σύγχρονη μορφή οικονομικού εγκλήματος, η οποία αξιοποιεί τη θεσμική πολυπλοκότητα και την ασυμμετρία πληροφόρησης μεταξύ των επιχειρήσεων, των επενδυτών και της κοινωνίας. Η αποκάλυψη δε τέτοιων πρακτικών δεν περιορίζεται σε μεμονωμένες περιπτώσεις εταιρικής παραβατικότητας, αλλά έχει ευρύτερες συνέπειες, καθώς υπονομεύει την επενδυτική εμπιστοσύνη, διαβρώνει τη θεσμική νομιμοποίηση και αμφισβητεί την αξιοπιστία του ίδιου του πλαισίου της βιώσιμης ανάπτυξης.

Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα διπλωματική εργασία επιδιώκει να συμβάλει στη συστηματική κατανόηση της ESG απάτης, ως εγκλήματος «λευκού κολλάρου» και ως παράγοντα θεσμικής απονομιμοποίησης. Κεντρικός άξονας της μελέτης είναι η διερεύνηση της εξέλιξης της διεθνούς επιστημονικής βιβλιογραφίας, γύρω από το φαινόμενο, η χαρτογράφηση των κυρίαρχων θεωρητικών και εννοιολογικών προσεγγίσεων και η ανάδειξη του ρόλου της λογιστικής εγκληματολογίας στη σύγχρονη ESG πραγματικότητα.

Έτσι, η έρευνα οργανώνεται γύρω από τα ακόλουθα βασικά ερευνητικά ερωτήματα:

- Πώς διαμορφώνεται και εξελίσσεται η διεθνής επιστημονική βιβλιογραφία γύρω από το φαινόμενο της ESG απάτης;

- Ποιες θεωρητικές και εννοιολογικές προσεγγίσεις συνδέουν την ESG απάτη με τη θεσμική απονομιμοποίηση και το έγκλημα «λευκού κολλάρου»;
- Ποιος αναδεικνύεται, μέσα από τη βιβλιογραφία, ως ο ρόλος της λογιστικής εγκληματολογίας στην πρόληψη και αντιμετώπιση της ESG απάτης;

Η εργασία αναπτύσσεται σε πέντε κεφάλαια.

Στο 1^ο κεφάλαιο παρουσιάζεται το εννοιολογικό και θεωρητικό υπόβαθρο της μελέτης, με έμφαση στο ESG πλαίσιο, στη θεσμική νομιμοποίηση και στον ρόλο του εγκληματολόγου λογιστή.

Το 2^ο κεφάλαιο εστιάζει στην ανάλυση της ESG απάτης και στις θεωρίες κοινωνικής εμπιστοσύνης και απονομιμοποίησης.

Το 3^ο κεφάλαιο εξετάζει το θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο αντιμετώπισης της ESG απάτης σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Στο 4^ο κεφάλαιο αναλύεται η ερευνητική μεθοδολογία και η βιβλιομετρική προσέγγιση που ακολουθείται.

Και στο 5^ο κεφάλαιο παρουσιάζονται και συζητούνται τα ερευνητικά ευρήματα.

Η εργασία ολοκληρώνεται με τη σύνθεση των συμπερασμάτων, την αποτίμηση σχετικά με τη συμβολή της έρευνας και τις προτάσεις για μελλοντική μελέτη.

Κεφάλαιο 1^ο: Η έννοια του Environmental, Social & Governance (ESG)

Στο 1^ο Κεφάλαιο αναλύεται η έννοια του Environmental, Social and Governance, όπου παρουσιάζονται τα τρία επιμέρους πεδία του ESG και το πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης, στο οποίο εντάσσονται, η έννοια της ESG απάτης, ως μορφή οικονομικού εγκλήματος, η θεωρητική προσέγγιση της απονομιμοποίησης των θεσμών και τέλος, ο ρόλος του εγκληματολόγου λογιστή στο σύγχρονο ESG περιβάλλον.

1.1. Η έννοια του ESG

Το αξιολογικό μοντέλο ESG (Environmental, Social & Governance) τις τελευταίες δεκαετίες, αναδείχθηκε, ως το κυρίαρχο σύστημα αξιολόγησης της εταιρικής υπευθυνότητας και της βιώσιμης λειτουργίας των οργανισμών - επιχειρήσεων, ενώ η εμφάνισή του συνδέεται με το ενδιαφέρον των επενδυτών, των ρυθμιστικών αρχών και της κοινωνίας, αναφορικά με τις σύγχρονες πρακτικές οι οποίες επιδιώκουν τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα, τη διαφάνεια και την λογοδοσία στην κοινωνία (Kotsantonis, Pinney, & Serafeim, 2016).

Όσον αφορά τα ESG κριτήρια, αυτά λειτουργούν ως ένας μηχανισμός αποτύπωσης των μη χρηματοοικονομικών επιδόσεων μιας επιχείρησης, επηρεάζοντας την επενδυτική συμπεριφορά, αλλά και την εταιρική στρατηγική. Συνολικά τα κριτήρια του μοντέλου ESG συγκροτούν ένα ολοκληρωμένο σύστημα αξιολόγησης, το οποίο συνδέει τις εταιρικές πρακτικές με τις επιδόσεις στο περιβάλλον, την κοινωνία και τη διακυβέρνηση, χωρίς όμως τα κριτήρια να αποτελούν ένα στατικό πλαίσιο, αλλά ένα δυναμικό σύνολο δεικτών, οι οποίοι προσαρμόζονται στις εξελισσόμενες απαιτήσεις των ρυθμιστικών αρχών, των επενδυτών και της κοινωνίας των πολιτών. Ο οργανισμός Principles for Responsible Investment (PRI), αλλά και αρκετές μεταγενέστερες διεθνείς πρωτοβουλίες συνέβαλαν στην ενσωμάτωσή τους στην παγκόσμια επενδυτική λειτουργία (PRI, 2020).

Η πρώτη διάσταση του μοντέλου ESG εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο μια επιχείρηση – οργανισμός διαχειρίζεται τις περιβαλλοντικές της επιπτώσεις, καθώς η περιβαλλοντική «συνείδηση» συνδέεται άμεσα με τη βιωσιμότητα των φυσικών πόρων και τη συμμόρφωση της επιχείρησης με τα διεθνή περιβαλλοντικά πρότυπα.

Οι βασικοί δείκτες ελέγχου που εξετάζονται είναι:

- Οι **εκπομπές CO₂** και άλλων αερίων του θερμοκηπίου, όπου η παρακολούθηση και η μείωση των εκπομπών αποτελούν έναν από τους πιο κρίσιμους δείκτες βιωσιμότητας, σε συνάρτηση με τις απαιτήσεις της Συμφωνίας των Παρισίων (IPCC, 2021).
- Η **διαχείριση των αποβλήτων**, όπου εξετάζεται η διαδικασία της συλλογής, της ανακύκλωσης και του περιορισμού επικίνδυνων αποβλήτων, μέσα από την λογική της κυκλικής οικονομίας.
- Η **ενεργειακή απόδοση**, όπου αξιολογούνται οι επενδύσεις των επιχειρήσεων στις τεχνολογίες ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, καθώς και οι δράσεις τους για τη μείωση της ενεργειακής κατανάλωσης.
- Η **βιοποικιλότητα και η χρήση των φυσικών πόρων**, όπου εμπεριέχεται η προστασία των οικοσυστημάτων, η υπεύθυνη χρήση των υδάτινων πόρων και η πρόληψη σχετικά με την περιβαλλοντική υποβάθμιση.

Συγκεντρωτικά, η περιβαλλοντική διάσταση του ESG συνδέεται άμεσα με τη θεώρηση ότι οι επιχειρήσεις-οργανισμοί, οφείλουν να ελαχιστοποιούν τους περιβαλλοντικούς κινδύνους που με τη λειτουργία τους έχουν επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον (Clark, Feiner, & Viehs, 2015).

Η κοινωνική διάσταση του ESG εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο η επιχείρηση αλληλεπιδρά με τους εργαζομένους, τις κοινότητες και τα ενδιαφερόμενα μέρη (stakeholders), με αποτέλεσμα η κοινωνική συμμόρφωση στους κανόνες του ESG να αποτελεί κρίσιμο παράγοντα της νομιμοποίησης μιας επιχείρησης, καθώς σχετίζεται με ζητήματα ηθικής, ίσης μεταχείρισης και προστασίας των δικαιωμάτων.

Τα κυριότερα πεδία αξιολόγησης αφορούν:

- Τα **εργασιακά δικαιώματα, την υγεία και την ασφάλεια**. Σε αυτό το κομμάτι περιλαμβάνονται οι πολιτικές που εφαρμόζονται για τις αξιοπρεπείς συνθήκες εργασίας, οι μη διακρίσεις, η εργασιακή ασφάλεια και η επαγγελματική ανάπτυξη.
- Η **ισότητα των φύλων και η διαφορετικότητα**, όπου πρέπει να εφαρμόζονται δείκτες ποσόστωσης, όπως η συμμετοχή των γυναικών σε διοικητικές θέσεις, η ενσωμάτωση των πολιτών για ίσες ευκαιρίες και η προστασία των μειονοτικών ομάδων (UN_Women, 2023).

- Οι **σχέσεις με τις κοινότητες και οι υπεύθυνες αλυσίδες εφοδιασμού**, αναφορικά με την ηθική διαχείριση των προμηθευτών, τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που στόχο έχουν τη δημιουργία ενός θετικού κοινωνικού αντίκτυπου.
- Η **προστασία των προσωπικών δεδομένων**, που είναι ιδιαίτερα σημαντική στην εποχή της ψηφιακής οικονομίας, με έμφαση στη συμμόρφωση προς τον GDPR¹ και τα διεθνή πρότυπα ασφάλειας πληροφοριών.

Η κοινωνική διάσταση λειτουργεί κυρίως ως δείκτης αξιοπιστίας και κοινωνικής υπευθυνότητας, επηρεάζοντας τόσο την καταναλωτική συμπεριφορά, όσο και την επενδυτική εμπιστοσύνη.

Η εταιρική διακυβέρνηση συνδέεται με την ποιότητα της διοίκησης και τους μηχανισμούς λογοδοσίας, ενώ η αποτελεσματική διακυβέρνηση αποτελεί το θεμέλιο της χρηματοοικονομικής διαφάνειας και ένα από τα ισχυρότερα εργαλεία πρόληψης για την επαγγελματική απάτη.

Οι κυριότεροι δείκτες που εξετάζονται αφορούν:

- Τη **διαφάνεια και την λογοδοσία**, όπου περιλαμβάνονται οι πολιτικές δημοσιοποίησης των πληροφοριών, οι κώδικες δεοντολογίας και οι μηχανισμοί whistleblowing (OECD, 2021)
- Την **αντιμετώπιση της διαφθοράς**, όπου αξιολογούνται τα συστήματα ελέγχου, οι πολιτικές που εφαρμόζονται κατά της δωροδοκίας και οι διαδικασίες εσωτερικού ελέγχου.
- Την **διοικητική σύνθεση**, όπου εξετάζεται η παρουσία ανεξάρτητων μελών, η ισορροπία των εξουσιών και η κατανομή ρόλων στη διοίκηση.
- Τη **συμμόρφωση με κανονισμούς**, αναφορικά με την εφαρμογή των διεθνών προτύπων της εταιρικής ευθύνης και τη συμμόρφωση με το κανονιστικό πλαίσιο των κεφαλαιαγορών.

¹ General Data Protection Regulation: νόμος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) που θεσπίζεται για την προστασία των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικής ζωής των ατόμων στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο European Economic Area (ΕΕΑ) και ισχύει για κάθε οργανισμό, ανεξαρτήτως τοποθεσίας, θέτοντας αυστηρούς κανόνες για τον χειρισμό των δεδομένων, τη συγκατάθεση και τα ατομικά δικαιώματα, ενώ με τη μη συμμόρφωση των εταιριών επιφέρει κυρώσεις.

Συνοπτικά η αποτελεσματική διακυβέρνηση ενισχύει την εμπιστοσύνη των επενδυτών και μειώνει τον κίνδυνο παραπλανητικών πρακτικών και εταιρικής απάτης (Aguilera & Crespi-Cladera, 2016).

1.2. Το πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης και τα ESG κριτήρια

Τα κριτήρια του μοντέλου ESG εντάσσονται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο που ορίζεται από τη θεωρία της βιώσιμης ανάπτυξης, όπως αυτή διατυπώθηκε από την Επιτροπή Brundtland (WCED, 1987). Η βιώσιμη ανάπτυξη βασίζεται στον συγκερασμό της οικονομικής προόδου, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της περιβαλλοντικής προστασίας, ενόσω οι επιχειρήσεις καλούνται να υιοθετούν πρακτικές οι οποίες θα εξισορροπούν την κερδοφορία με την περιβαλλοντική και την κοινωνική υπευθυνότητα, θα δημιουργούν μακροπρόθεσμη αξία παρά βραχυπρόθεσμα οφέλη και θα ευθυγραμμίζονται με τις διεθνείς πολιτικές, όπως για παράδειγμα με τους Στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης (United_Nations, 2015).

Συνοπτικά, το μοντέλο ESG λειτουργεί ως ένας μηχανισμός μέτρησης αυτής της ευθυγράμμισης και ως ένα εργαλείο διασφάλισης, σχετικά με το ότι οι επιχειρήσεις-οργανισμοί συμβάλλουν στη βιώσιμη οικονομική λειτουργία.

1.3. Η ESG απάτη, ως οικονομικό έγκλημα

Η αυξανόμενη δημοφιλία των ESG κριτηρίων έχει οδηγήσει σε φαινόμενα παραπλανητικής δημοσιοποίησης, γνωστά ως «ESG απάτη» ή «greenwashing»², αλλά πλέον και «social-washing»³ και «governance-washing»⁴. Τα φαινόμενα αυτά συνίστανται στη σκόπιμη παρουσίαση ανακριβών, υπερβολικών ή ψευδών πληροφοριών σχετικά με τις ESG επιδόσεις μιας επιχείρησης (Delmas & Burbano, 2011).

² «Πράσινο ξέπλυμα», αποτελεί μια παραπλανητική τακτική του μάρκετινγκ, όπου η επιχείρηση παρουσιάζει τα προϊόντα της, τις υπηρεσίες ή τις πρακτικές της, ως πιο φιλικές προς το περιβάλλον, ενώ η πραγματικότητα διαφέρει.

³ Είναι το κοινωνικό ισοδύναμο του «πράσινου ξεπλύματος» και αποτελεί παραπλανητική ή υπερβολική παρουσίαση της κοινωνικής ευθύνης μιας εταιρείας, χωρίς όμως να αληθεύουν οι ισχυρισμοί της.

⁴ Αποτελεί μια παραπλανητική πρακτική, όπου οι οργανισμοί ή οι διαχειριστές κεφαλαίων παρουσιάζονται ως πιο αφοσιωμένοι στις ισχυρές αρχές και τις πρακτικές της εταιρικής διακυβέρνησης από ό,τι πραγματικά είναι.

Έτσι, η ESG απάτη συνδέεται με την παραποίηση μη χρηματοοικονομικών δεδομένων, με τη σκόπιμη απόκρυψη εταιρικών κινδύνων, με την παραπλάνηση των επενδυτών και των εποπτικών αρχών και με το οικονομικό όφελος μέσω μιας εσφαλμένης αποτίμησης των ESG κινδύνων. Ως μορφή δε του οικονομικού εγκλήματος, η ESG απάτη εντάσσεται στη σφαίρα του εγκλήματος των «λευκών κολάρων»⁵(white-collar crime), επιφέροντας σημαντικούς κινδύνους για την αγορά, την επενδυτική εμπιστοσύνη, αλλά και τη θεσμική σταθερότητα.

1.4. Βιβλιογραφική ανάλυση της έννοιας «απονομιμοποίηση των θεσμών»

Η απονομιμοποίηση των θεσμών συνδέεται με τη θεωρία της θεσμικής εμπιστοσύνης και τον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνίες αντιλαμβάνονται τη λειτουργία των οργανισμών και των θεσμών της αγοράς (Suchman, 1995). Η δε απώλεια της νομιμοποίησης προκύπτει όταν οι φορείς αδυνατούν να συμμορφωθούν με τις κοινωνικές προσδοκίες ή όταν εμπλέκονται σε συμπεριφορές οι οποίες υπονομεύουν τη διαφάνεια και την αξιοπιστία. Έτσι, η ESG απάτη θεωρείται παράγοντας θεσμικής απονομιμοποίησης, διότι μειώνει την εμπιστοσύνη των επενδυτών, δημιουργεί αθέμιτο ανταγωνισμό, ενισχύει την αντίληψη της εταιρικής υποκρισίας και υπονομεύει τα εργαλεία της δημόσιας πολιτικής για την βιώσιμη ανάπτυξη.

Η βιβλιογραφία επισημαίνει ότι η θεσμική νομιμοποίηση αποτελεί προϋπόθεση της εύρυθμης λειτουργίας των αγορών και συνεπώς η παραβίασή της έχει εκτεταμένες και ανυπολόγιστες επιπτώσεις όχι μόνο σε επίπεδο επιχειρήσεων, αλλά και σε ολόκληρο το σύστημα της χρηματοοικονομικής διακυβέρνησης (Meyer & Rowan, 1977).

1.5. Ο εγκληματολόγος λογιστής

Ως εγκληματολόγος λογιστής (forensic accountant) θεωρείται ο εξειδικευμένος επαγγελματίας, ο οποίος συνδυάζει τις λογιστικές γνώσεις, με τις δεξιότητες διερεύνησης οικονομικών εγκλημάτων και την ικανότητα της νομικής τεκμηρίωσης. Ο

⁵ Το έγκλημα του «λευκού κολάρου» αναφέρεται σε μη βίαια, οικονομικά υποκινούμενα εγκλήματα, τα οποία διαπράττονται από άτομα ή οργανισμούς, συνήθως μέσω δόλου και αποκρύπτουν ή καταχρώνται την εμπιστοσύνη, σε επαγγελματικό ή επιχειρηματικό περιβάλλον (υπεξαιρέσεις, απάτες, ξέπλυμα μαύρου χρήματος κλπ).

ρόλος του, ιδίως τα τελευταία έτη, έχει ενισχυθεί σημαντικά, λόγω της αύξησης των εταιρικών απατών και της αυστηροποίησης των κανονιστικών απαιτήσεων. Οι κυριότερες αρμοδιότητές του περιλαμβάνουν τον εντοπισμό και τη διερεύνηση οικονομικών παρατυπιών, την ανάλυση εταιρικών δεδομένων και την εύρεση δεδομένων που στοιχειοθετούν μια απάτη, την υποστήριξη διάφορων ρυθμιστικών και δικαστικών διαδικασιών και τέλος την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών για την ενίσχυση των εσωτερικών ελέγχων. Στο πλαίσιο του ESG μοντέλου, ο εγκληματολόγος λογιστής αποκτά ένα νέο και διευρυνμένο πεδίο δράσης, καθώς η λανθασμένη χρηματοοικονομική πληροφόρηση ενισχύει τους κινδύνους παραποίησης και τελικά απάτης (Bierstaker, Brody, & Pacini, 2006).

1.6. Βιβλιογραφική ανάλυση του ρόλου του εγκληματολόγου λογιστή στο ESG περιβάλλον

Η διεθνής βιβλιογραφία αναγνωρίζει ότι ο εγκληματολόγος λογιστής είναι αρμόδιος για την αξιοπιστία των ESG δεδομένων, καθώς η αξιολόγηση των μη χρηματοοικονομικών εκθέσεων απαιτεί εξειδικευμένες δεξιότητες, οι οποίες υπερβαίνουν την κλασική χρηματοοικονομική λογιστική και περιλαμβάνουν τον εντοπισμό διάφορων ανωμαλιών σε ESG δεδομένα, την επαλήθευση των μη χρηματοοικονομικών δεικτών, την ανάλυση των κινδύνων greenwashing/ESG washing, τη συμμετοχή σε διαδικασίες εσωτερικού και εξωτερικού ελέγχου και τέλος τη συμβολή στη διαμόρφωση διαφανών πολιτικών βιώσιμης πληροφόρησης, ενώ σύμφωνα με πρόσφατες μελέτες, η αξιοπιστία της ESG πληροφόρησης ενισχύεται σημαντικά όταν υπάρχει συμμετοχή ανεξάρτητων ιατροδικαστών (forensic experts) (Gibson, Krueger, & Schmidt, 2021). Η ενσωμάτωση δε των δεξιοτήτων της εγκληματολογικής λογιστικής λειτουργεί ως ανάχωμα απέναντι στον κίνδυνο των παραπλανητικών δηλώσεων, ενισχύοντας τη θεσμική εμπιστοσύνη και τη νομιμοποίηση των εταιρικών πρακτικών.

2. Κεφάλαιο 2^ο: Η ESG απάτη και η θεσμική απονομιμοποίηση

Στο 2^ο Κεφάλαιο καταγράφεται και αναλύεται το πρόβλημα της απάτης και παράλληλα εξετάζονται οι αιτίες, σε επίπεδο κοινωνικό και θεσμικό, όπως και οι συνέπειες που προκαλούνται εξ αιτίας αυτής της απάτης. Παρουσιάζονται οι κύριες θεωρητικές προσεγγίσεις, οι σχετικές με την έννοια της νομιμοποίησης, της κοινωνικής εμπιστοσύνης και της θεσμικής απονομιμοποίησης, ενώ καταγράφεται και η σύνδεση της απάτης με την αποδυνάμωση της επενδυτικής εμπιστοσύνης, αλλά και ο ρόλος του εγκληματολόγου λογιστή.

2.1. Το πρόβλημα της ESG απάτης

Η ESG απάτη (ESG fraud / ESG washing) συνιστά ένα σύγχρονο και ιδιαιτέρως σύνθετο είδος οικονομικού εγκλήματος, σχετικό με τη διαδικασία αξιολόγησης των επιχειρήσεων. Συνδέεται δε άμεσα με την αυξανόμενη σημασία των μη χρηματοοικονομικών δεικτών. Εξ αιτίας δε των ESG κριτηρίων (Environmental, Social, Governance), τα οποία αποτελούν κύριο πυλώνα στις αποφάσεις των επενδυτών και της στρατηγικής που αναπτύσσεται από τις επιχειρήσεις, έχει δημιουργηθεί ένα νέο πεδίο ευκαιρίας, το οποίο σχετίζεται με τη στρέβλωση, την παραποίηση ή την υπερβολική εξιδανίκευση της πραγματικότητας (Gibson, Krueger, & Schmidt, 2021).

Η πιο διαδεδομένη μορφή ESG απάτης, είναι το φαινόμενο του greenwashing, το οποίο σχετίζεται με τη σκόπιμη προβολή ψευδούς ή παραπλανητικής περιβαλλοντικής εικόνας και στοχεύει στην ενίσχυση της εταιρικής φήμης και στην προσέλκυση επενδύσεων ή καταναλωτών. Η αντίφαση μεταξύ επικοινωνιακής στρατηγικής και πραγματικής περιβαλλοντικής επίδοσης έχει αναδειχθεί από πληθώρα εμπειρικών μελετών, οι οποίες δείχνουν ότι πολλές επιχειρήσεις επενδύουν περισσότερο στην προβολή της πράσινης ταυτότητας τους, παρά στη μείωση του πραγματικού τους περιβαλλοντικού αποτυπώματος (Marquis, Toffel, & Zhou, 2016). Το greenwashing, στις σύγχρονες αγορές, έχει εξελιχθεί σε πιο σύνθετα σχήματα, τα οποία περιλαμβάνουν και το social-washing (παραπλανητική παρουσίαση κοινωνικών επιδόσεων) και το governance-washing (παραποίηση στοιχείων που αφορούν την εταιρική διακυβέρνηση) (Kotsantonis, Pinney, & Serafeim, 2016).

Ένα από τα πλέον χαρακτηριστικά παραδείγματα ESG απάτης, είναι και η υπόθεση της Volkswagen (2015), γνωστή ως «Dieselgate». Η VW εγκατέστησε ένα λογισμικό, μέσω του οποίου αλλοιώνονταν οι μετρήσεις εκπομπής ρύπων στα οχήματά της (Siano, Vollero, Conte, & Amabile, 2015). Παρότι η επιχείρηση πρόβαλλε την εικόνα μιας αναπτυσσόμενης πράσινης αυτοκινητοβιομηχανίας, αποκαλύφθηκε ότι οι πραγματικές εκπομπές NOx ήταν έως και 40 φορές υψηλότερες από τα νόμιμα όρια, γεγονός που συνιστά μία από τις σοβαρότερες περιπτώσεις περιβαλλοντικής παραπλάνησης παγκοσμίως (Clark, Feiner, & Viehs, 2015).

Αντίστοιχα, το 2022 η εταιρεία διαχείρισης κεφαλαίων DWS (θυγατρική της Deutsche Bank) κατηγορήθηκε για υπερεκτίμηση των ESG επιδόσεων των επενδυτικών της προϊόντων, ενώ παρουσίαζε στο κοινό μη αποδεδειγμένες περιβαλλοντικές πρακτικές (Berg, Kölbl, & Rigobon, 2022). Οι κατηγορίες οδήγησαν σε έρευνες και πρόστιμα από τις εποπτικές αρχές, αποκαλύπτοντας το εύρος του προβλήματος στον χρηματοπιστωτικό τομέα (Gibson, Krueger, & Schmidt, 2021).

Ακόμη και στον κλάδο της μόδας, όπως για παράδειγμα η εταιρία H&M, έχουν προκύψει σοβαρά ερωτήματα αναφορικά με την εγκυρότητα των ισχυρισμών περί βιώσιμων συλλογών, καθώς ανεξάρτητες έρευνες έχουν υποδείξει διαφορές μεταξύ των επικοινωνιακών διακηρύξεων και των πραγματικών πρακτικών στην εφοδιαστική αλυσίδα (Siano, Vollero, Conte, & Amabile, 2015). Όλα αυτά τα παραδείγματα αναδεικνύουν ότι η ESG απάτη αποτελεί ένα διατομεακό φαινόμενο, το οποίο επηρεάζει όλους τους κρίσιμους τομείς της παγκόσμιας οικονομίας.

Η αυξανόμενη εμφάνιση τέτοιων σκανδάλων αποδεικνύει ότι η ESG απάτη δεν αποτελεί περιθωριακό φαινόμενο, αλλά μπορεί να ενσωματωθεί στη δυναμική της αγοράς και να δημιουργήσει μεταξύ της νόμιμης επικοινωνιακής στρατηγικής και της εγκληματικής παραπλάνησης μια γκρίζα ζώνη. Ως αποτέλεσμα αυτή η τακτική έχει τη διάρρηξη της εμπιστοσύνης μεταξύ της κοινωνίας, των επιχειρήσεων και των επενδυτών, γεγονός που οδηγεί άμεσα στο ζήτημα της νομιμοποίησης.

Έτσι, η ESG απάτη συνιστά μια σύνθετη σύγχρονη απάτη οικονομικής απόκλισης, η οποία συνδέεται άμεσα με τη ραγδαία θεσμοθέτηση των μη χρηματοοικονομικών δεικτών ως βασικού εργαλείου αξιολόγησης της εταιρικής υπευθυνότητας. Καθώς τα κριτήρια ESG έχουν αναχθεί σε βασικό παράγοντα

εταιρικής φήμης και προσέλκυσης επενδύσεων, έχει αναπτυχθεί, ένα φαινόμενο συστηματικής στρέβλωσης, παραποίησης ή επιλεκτικής προβολής δεδομένων, γνωστό ως greenwashing, social-washing και governance-washing (Lyon & Montgomery, 2015).

2.2. Θεωρίες νομιμοποίησης και κοινωνικής εμπιστοσύνης

Η έννοια της νομιμοποίησης (legitimacy) καταλαμβάνει κεντρική θέση στη θεσμική θεωρία και συνδέεται άμεσα με τη βιωσιμότητα και την κοινωνική αποδοχή ενός οργανισμού-επιχείρησης. Σύμφωνα με τον Suchman (1995), η νομιμοποίηση, ως άτυπη, αλλά καθοριστική λειτουργία, ορίζεται ως *«μια γενικευμένη αντίληψη, ότι οι ενέργειες ενός οργανισμού είναι επιθυμητές, ορθές ή κατάλληλες μέσα σε ένα κοινωνικά κατασκευασμένο σύστημα αξιών, κανόνων και πεποιθήσεων»*.

Έτσι, οι οργανισμοί, επιδιώκοντας τη διατήρηση της κοινωνικής τους αποδοχής, προβαίνουν συχνά σε πρακτικές συμβολικής συμμόρφωσης, υιοθετώντας πολιτικές και στρατηγικές που δεν αφορούν την ουσία, αλλά τη δημιουργία εικόνας ευθυγράμμισης με τις κυρίαρχες κοινωνικές αξίες (Meyer & Rowan, 1977). Οπότε στο πλαίσιο της βιωσιμότητας, τα ESG πρότυπα συχνά μετατρέπονται περισσότερο σε εργαλείο δημιουργίας εικόνας, παρά σε μηχανισμό ουσιαστικής εταιρικής μεταρρύθμισης.

Σύμφωνα με την θεωρία των θεσμών, η κοινωνική εμπιστοσύνη, αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της λειτουργίας των αγορών και είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την αντίληψη της δικαιοσύνης, της λογοδοσίας και της διαφάνειας. Έτσι, όταν οι επιχειρήσεις δείχνουν ότι συμμορφώνονται με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης, δημιουργείται μια προσδοκία ηθικής συνέπειας, όταν όμως αυτή η προσδοκία διαψεύδεται, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση της ESG απάτης, τότε προκαλείται δυσπιστία, κυνισμός και τελικά η θεσμική αποσταθεροποίηση (Suchman, 1995).

Το πρόβλημα επιτείνεται εξαιτίας της ψηφιακής πληροφόρησης, που έχει ως αποτέλεσμα την άμεση διάχυση ειδήσεων. Καθιστά τις αποκαλύψεις σκανδάλων ιδιαίτερα ορατές, με αποτέλεσμα η κοινωνική κατακραυγή και η δημόσια κριτική να επιταχύνουν τη διαδικασία απονομιμοποίησης, μετατρέποντας έτσι διάφορα

μεμονωμένα περιστατικά σε συλλογική αμφισβήτηση του συστήματος της βιώσιμης ανάπτυξης, συνολικά.

Η θεωρία της νομιμοποίησης (legitimacy theory) υποστηρίζει ότι η επιβίωση και η επιτυχία μιας επιχείρησης εξαρτώνται από την κοινωνική αποδοχή των δράσεών της. Έτσι, κάποιες φορές οι οργανισμοί-επιχειρήσεις εναρμονίζονται, φαινομενικά όμως, με τις κοινωνικές προσδοκίες, υιοθετώντας πολιτικές και εκθέσεις βιωσιμότητας, ακόμη και όταν αυτές δεν αντικατοπτρίζουν την πραγματική τους πρακτική. Οι Meyer και Rowan (1977), περιγράφουν το φαινόμενο ως μια οργανωτική υποκρισία, ή ως συμβολική συμμόρφωση, εννοώντας ότι δημιουργείται ένα επίπλαστο επίπεδο κανονικότητας, το οποίο όμως αποκρύπτει τις ουσιαστικές αποκλίσεις από τους κοινωνικούς και ηθικούς κανόνες.

Εν κατακλείδι η κοινωνική εμπιστοσύνη δομείται πάνω στην αντίληψη της ειλικρίνειας και της διαφάνειας και όταν αποκαλύπτονται σκάνδαλα, όπως για παράδειγμα της Volkswagen ή της DWS, η εμπιστοσύνη διαρρηγνύεται όχι μόνο για τη συγκεκριμένη επιχείρηση, αλλά επεκτείνεται σε ολόκληρο τον κλάδο, καθώς και στους θεσμούς οι οποίοι όφειλαν να εποπτεύουν (Guay, Doh, & Sinclair, 2004). Έτσι, η κοινωνία αρχίζει να αμφισβητεί όχι μόνο τις επιχειρηματικές πρακτικές, αλλά και την αποτελεσματικότητα των ρυθμιστικών μηχανισμών.

2.3. Θεωρητικά μοντέλα της θεσμικής απονομιμοποίησης

Η θεσμική απονομιμοποίηση είναι το αποτέλεσμα της αποτυχίας ενός οργανισμού ή ενός θεσμού να ανταποκριθεί στις κοινωνικές προσδοκίες που τον περιβάλλουν. Έτσι, οι Meyer και Rowan (1977) εισάγουν την έννοια της «αποσύνδεσης» (decoupling), δηλαδή της διάστασης μεταξύ των τυπικών δομών μιας επιχείρησης και της πραγματικής της λειτουργίας, με αποτέλεσμα στην περίπτωση που αυτή η απόσταση αποκαλυφθεί, η επιχείρηση να μη θεωρείται πλέον αξιόπιστη και σταδιακά να αρχίζει να χάνει το κοινωνικό και θεσμικό της κύρος. Έτσι, όταν μια επιχείρηση διατηρεί τυπικά τη δομή συμμόρφωσης, αλλά στην πράξη λειτουργεί με εντελώς διαφορετικούς όρους, δημιουργείται μια ρωγμή μεταξύ εικόνας και πραγματικότητας.

Η ESG απάτη εντάσσεται ακριβώς σε αυτήν τη θεωρητική λογική, όταν δηλαδή οι επιχειρήσεις υιοθετούν εξωτερικά τις πρακτικές της βιωσιμότητας, ενώ στην ουσία δεν μεταβάλλουν τις βασικές τους λειτουργίες. Η αποκάλυψη αυτής της ασυμφωνίας οδηγεί σε κρίση εμπιστοσύνης, όχι μόνο προς τη συγκεκριμένη επιχείρηση, αλλά συνολικά και προς όλο το σύστημα (Aguilera & Crespi-Cladera, 2016).

Ένα ακόμη θεωρητικό μοντέλο το οποίο φωτίζει το φαινόμενο είναι η έννοια της επονομαζόμενης θεσμικής μόλυνσης (institutional contamination). Σύμφωνα με αυτή, η επαναλαμβανόμενη εμφάνιση σκανδάλων δημιουργεί ένα γενικευμένο κλίμα δυσπιστίας, με αποτέλεσμα οι πολίτες να αμφισβητούν ακόμα και τους θεσμούς ακόμη και στην περίπτωση που δεν έχουν άμεση συμμετοχή στην απάτη. Η θεσμική απονομιμοποίηση δεν είναι στιγμιαίο φαινόμενο, αλλά μια σωρευτική διαδικασία και όσο αυξάνονται τα περιστατικά ESG παραπλάνησης, τόσο μεγαλύτερη γίνεται η διάρρηξη της πίστης του κοινού στη δυνατότητα του συστήματος να αυτορυθμιστεί. Έτσι, η κρίση μετατοπίζεται από το επίπεδο της επιχείρησης στο επίπεδο των θεσμών, της πολιτικής και της διακυβέρνησης.

Η περίπτωση της Volkswagen συνιστά ένα κλασικό παράδειγμα decoupling, καθώς η εταιρεία εμφάνιζε εξωτερικά συμμόρφωση σύμφωνα με τα περιβαλλοντικά πρότυπα, ενώ στο παρασκήνιο είχε σχεδιάσει μηχανισμό παραποίησης δεδομένων (Rhodes, 2016) και όταν αυτή η απάτη αποκαλύφθηκε, ακολούθησε όχι μόνο εταιρική κρίση, αλλά και κρίση του ίδιου του θεσμικού πλαισίου ελέγχου των εκπομπών, ενώ οι επαναλήψεις αυτού του φαινομένου οδηγούν σε «θεσμική μόλυνση» (institutional contamination), όπου η δυσπιστία μεταφέρεται συνολικά στο σύστημα και η ESG απάτη μετατρέπεται από ζήτημα του οργανισμού-επιχείρηση σε κοινωνικοπολιτικό πρόβλημα (Aguilera & Crespi-Cladera, 2016).

2.4. Η σχέση της ESG απάτης και της επενδυτικής εμπιστοσύνης

Η επενδυτική εμπιστοσύνη λειτουργεί ως κινητήριος δύναμη των αγορών και βασίζεται στην επαληθεύσιμη, διαφανή και αξιόπιστη πληροφόρηση, με αποτέλεσμα τα ESG δεδομένα να αξιοποιούνται από τα βιώσιμα επενδυτικά κεφάλαια, τους θεσμικούς επενδυτές και τα συνταξιοδοτικά ταμεία προκειμένου να εκτιμήσουν το μακροπρόθεσμο ρίσκο, αλλά και την ανθεκτικότητα μιας επιχείρησης (Kotsantonis, Pinney, & Serafeim, 2016). Όταν όμως αποκαλύπτεται ότι τα δεδομένα αυτά είναι

αλλοιωμένα ή παραπλανητικά, η αντίδραση των αγορών είναι συχνά άμεση και έντονη, όπως συνέβη και με την πτώση των μετοχών της Volkswagen, όπου αποσύρθηκαν άμεσα κεφάλαια (ESG-related funds). Αποδεικνύεται, λοιπόν, ότι η ESG απάτη έχει άμεσο και μετρήσιμο οικονομικό αντίκτυπο, ενώ παρατηρείται μια αυξημένη αυστηρότητα των επενδυτών, απέναντι σε μη πιστοποιημένες εκθέσεις βιωσιμότητας (Clark, Feiner, & Viehs, 2015). Επίσης πλήττεται και η έννοια της βιώσιμης επένδυσης, εκτός των οικονομικών επιπτώσεων, ενώ οι επενδυτές παύουν πλέον να εμπιστεύονται τους ESG δείκτες κι έτσι η μετάβαση σε ένα πιο βιώσιμο οικονομικό μοντέλο καθίσταται πιο δαπανηρή και πιο δύσκολη, γεγονός που αντιτίθεται τους στόχους της αειφόρου ανάπτυξης (United_Nations, 2015).

Όπως γίνεται αντιληπτό οι επενδυτές, ιδίως οι θεσμικοί, βασίζονται στους δείκτες ESG για τη λήψη αποφάσεων, καθώς αυτά τα δεδομένα θεωρούνται ενδείξεις μακροπρόθεσμης σταθερότητας και μειωμένου ρίσκου (Kotsantonis, Pinney, & Serafeim, 2016), όταν όμως οι πληροφορίες αποδεικνύονται αναξιόπιστες ή παραπλανητικές, η εμπιστοσύνη κλονίζεται, ενώ και στην περίπτωση της VW, η απόκλιση μεταξύ διαφορετικών ESG ratings, οδήγησε στη δυσπιστία και στη σύγχυση των αγορών (Berg, Kölbel, & Rigobon, 2022). Το φαινόμενο αυτό οδηγεί σε έναν φαύλο κύκλο, που όσο η εμπιστοσύνη μειώνεται, τόσο αυξάνεται η ανάγκη για μια αυστηρότερη ρύθμιση, η οποία με τη σειρά της αποκαλύπτει περισσότερα προβλήματα, ενισχύοντας περαιτέρω την κρίση νομιμοποίησης των θεσμών.

2.5. Λογιστική εγκληματολογία – Κανονιστική συμμόρφωση

Η λογιστική εγκληματολογία (forensic accounting) αποτελεί πλέον ένα από τα πιο κρίσιμα εργαλεία για την αντιμετώπιση της ESG απάτης, ενώ σε αντίθεση με τη συμβατική λογιστική, η εγκληματολογική λογιστική εστιάζει στην ανάλυση προτύπων απάτης, στον εντοπισμό των σκόπιμων παραποιήσεων και στη διερεύνηση των διάφορων ανακολουθιών στα δεδομένα (Bierstaker, Brody, & Pacini, 2006). Έτσι, ο εγκληματολόγος λογιστής καλείται να επαληθεύσει τη συνάφεια μεταξύ των δηλωμένων ESG πρακτικών και των πραγματικών δεδομένων, όπως για παράδειγμα τα emissions data, τις εργασιακές συνθήκες, τις εταιρικές πολιτικές, τις δομές διοίκησης, κ.α., εφαρμόζοντας διάφορες τεχνικές διασταύρωσης των πληροφοριών και της ανάλυσης κινδύνου. Επιπλέον, ο ρόλος του επεκτείνεται και στη διαμόρφωση των μηχανισμών πρόληψης, όπως στην ανάπτυξη συστημάτων εσωτερικού ελέγχου, στην

υποστήριξη της συμμόρφωσης προς τα πρότυπα CSRD και SFDR και τέλος στη δημιουργία κουλτούρας διαφάνειας και λογοδοσίας εντός του οργανισμού-επιχείρησης (OECD, 2021).

Καθώς τα κανονιστικά πλαίσια γίνονται όλο και πιο αυστηρά, η συμβολή της λογιστικής εγκληματολογίας παύει να είναι συμπληρωματική και καθίσταται ένα σημαντικό δομικό στοιχείο αναφορικά με τη σύγχρονη εταιρική διακυβέρνηση. Μέσω αυτής δημιουργείται το υπόβαθρο για την αποκατάσταση της θεσμικής εμπιστοσύνης, αλλά και την εκ νέου νομιμοποίηση του ESG, ως έναν αξιόπιστο μηχανισμό βιωσιμότητας. Σε αυτό το περιβάλλον αυξημένης αβεβαιότητας, η λογιστική εγκληματολογία αποκτά κεντρικό ρόλο, καθώς ο εγκληματολόγος λογιστής δεν περιορίζεται πλέον στον εντοπισμό μιας οικονομικής απάτης, αλλά επεκτείνει τη δράση του στην ανάλυση και στην επαλήθευση των ESG δεδομένων, τα οποία είναι πολυδιάστατα, συχνά μη τυποποιημένα και επιρρεπή σε παραποίηση (Bierstaker, Brody, & Pacini, 2006). Η παρέμβαση του εγκληματολόγου λογιστή αφορά τον έλεγχο σχετικά με την εγκυρότητα των εκθέσεων βιωσιμότητας, τον εντοπισμό της πιθανής ασυνέπειας μεταξύ των δηλωμένων και των πραγματικών πρακτικών και τέλος την υποστήριξη της συμμόρφωσης με τα διεθνή πρότυπα (OECD, 2021). Κατ' αυτόν τον τρόπο η λογιστική εγκληματολογία αποκτά έναν θεσμικό ρόλο, απέναντι στην απονομιμοποίηση, συμβάλλοντας έτσι στην αποκατάσταση της εμπιστοσύνης και στη θωράκιση της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης.

3. Κεφάλαιο 3^ο: Θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο αντιμετώπισης της ESG απάτης

3.1. Θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο αντιμετώπισης ESG απάτης

Σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο έχει πλέον διαμορφωθεί ένα σύνθετο θεσμικό, νομικό και κανονιστικό περιβάλλον με στόχο την αντιμετώπιση της ESG απάτης. Η τελευταία συνιστά πολυεπίπεδο οικονομικό έγκλημα, το οποίο πλήττει άμεσα τη λειτουργία των αγορών, τη θεσμική αξιοπιστία και την επενδυτική εμπιστοσύνη και δεν περιορίζεται σε ζήτημα εταιρικής ηθικής ή παραπλανητικής επικοινωνίας. (Coffee, 2006). Ενώ η θεσμοθέτηση αυστηρότερων πλαισίων ελέγχου, αλλά και η ενίσχυση των μη χρηματοοικονομικών υποχρεώσεων γνωστοποίησης, αποτελούν την απάντηση των ρυθμιστικών αρχών στην αυξανόμενη εμφάνιση φαινομένων greenwashing, social-washing και governance-washing (Delmas & Burbano, 2011).

Συχνά η ESG απάτη κινείται στη γκρίζα ζώνη και αυτή είναι η κύρια ιδιαιτερότητα της. Κινείται δηλαδή μεταξύ νόμιμης επικοινωνιακής στρατηγικής και παραπλανητικής πληροφόρησης (Lyon & Maxwell, 2011) και εξαιτίας αυτής της ιδιαιτερότητας της, η θεσμική αντιμετώπισή της δεν περιορίζεται αποκλειστικά στο ποινικό δίκαιο, αλλά εκτείνεται στο διοικητικό, στο χρηματοοικονομικό, στο εταιρικό και στο ευρωπαϊκό κανονιστικό δίκαιο (Moloney, 2023). Οι εποπτικές αρχές δε αποτελούν κρίσιμο παράγοντα, τόσο σε εθνικό όσο και σε υπερεθνικό επίπεδο, καθώς υφίσταται ανάγκη σύγκλισης μεταξύ διαφορετικών κανονιστικών καθεστώτων, όπως για παράδειγμα εκείνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Ηνωμένων Πολιτειών (Zetsche, Buckley, Arner, & Tang, 2021).

Συμπερασματικά, πρέπει να αναλυθούν στοιχεία τα οποία προέρχονται από τη σχετική ευρωπαϊκή και τη διεθνή νομοθεσία, αναφορικά με τις παραπλανητικές δηλώσεις της εταιρικής διακυβέρνησης (European_Commission, 2020), από τον ρόλο των εποπτικών αρχών (π.χ. ESMA, Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, SEC) (ESMA, 2023), εν συνεχεία από τις προοπτικές ποινικοποίησης της ESG απάτης (U.S._SEC, 2022) και από το ευρωπαϊκό πλαίσιο, που σχετίζεται με την βιώσιμη πληροφόρηση. Δίνοντας όμως έμφαση στην CSRD και τη SFDR (Mitsilegas, 2016), σχετικά με τη σύνδεση της

ESG απάτης με την Οδηγία PIF και με τη δράση του European Public Prosecutor's Office (EPPO) (European Parliament, 2019). Επιπρόσθετα, έμφαση επίσης πρέπει να δοθεί και στη συγκριτική ανάλυση του ρυθμιστικού ρόλου της SEC και της ESMA (European Parliament, 2022), αλλά και στα κενά και τις αδυναμίες του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου (Marquis, Toffel, & Zhou, 2016).

3.2. Ευρωπαϊκή και διεθνής νομοθεσία περί παραπλανητικών δηλώσεων και εταιρικής διακυβέρνησης.

Από νομικής άποψης, η ESG απάτη εντάσσεται στο ευρύτερο φάσμα των παραπλανητικών δηλώσεων, αλλά και της ψευδούς πληροφόρησης, προς το επενδυτικό κοινό. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν παρόμοιες πρακτικές, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, δημιουργήθηκε ένα πλέγμα οδηγιών και κανονισμών, όπου ρυθμίζονται τόσο η προστασία των καταναλωτών όσο και η διαφάνεια των κεφαλαιαγορών. Η Οδηγία 2005/29/EK, η οποία αναφέρεται στις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές, απαγορεύει ρητά τις παραπλανητικές δηλώσεις, που πιθανόν να αλλοιώσουν την οικονομική συμπεριφορά των καταναλωτών, ενώ η εφαρμογή της Οδηγίας πλέον επεκτείνεται και σε ισχυρισμούς περιβαλλοντικής και κοινωνικής φύσεως (Delmas & Burbano, 2011).

Παράλληλα, όπως αποτυπώνεται και στις οδηγίες για τη διαφάνεια (Transparency Directive) και την κατάχρηση αγοράς (Market Abuse Regulation – MAR), το κανονιστικό πλαίσιο της εταιρικής διακυβέρνησης επιβάλλει την ακριβή, πλήρη και έγκαιρη γνωστοποίηση όσων πληροφοριών μπορούν να επηρεάσουν τις επενδυτικές αποφάσεις. Υπό προϋποθέσεις, η παραποίηση ESG δεδομένων μπορεί να χαρακτηριστεί ως παραπλάνηση της αγοράς, ιδίως όταν αφορά ουσιώδεις πληροφορίες αναφορικά με τον κίνδυνο και τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα μιας επιχείρησης (Berg, Kölbl, & Rigobon, 2022). Τόσο στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής όσο και σε διεθνές επίπεδο, συναντώνται αντίστοιχες ρυθμίσεις όταν υπάρχει το ενδεχόμενο η παραπλανητική ESG πληροφόρηση να παραβιάζει τις διατάξεις περί απάτης κινητών αξιών (securities fraud). Επιπρόσθετα, η έννοια της υλικής παραπλάνησης (material misstatement) έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς τα ESG δεδομένα θεωρούνται πλέον ουσιώδη για την ορθή αξιολόγηση των επενδυτικών κινδύνων, με αποτέλεσμα η ESG απάτη να εντάσσεται προοδευτικά στο σκληρό πυρήνα της χρηματοοικονομικής ρύθμισης (Gibson, Krueger, & Schmidt, 2021).

3.3. Ο ρόλος των εποπτικών αρχών (ΕΕ, ΕΣΗΔΑ, Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, SEC)

Ο ρόλος που διαδραματίζουν οι εποπτικές αρχές είναι καθοριστικός και αφορά την πρόληψη και την καταστολή της ESG απάτης. Έτσι, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η European Securities and Markets Authority (ESMA) έχει αναλάβει ενεργό ρόλο, προκειμένου να διαμορφώσει τις κατευθυντήριες γραμμές, σχετικά με την εποπτεία της βιώσιμης χρηματοδότησης, ενώ η ESMA έχει επανειλημμένως επισημάνει τον κίνδυνο παραπλανητικών ESG δηλώσεων και έχει καλέσει τις εθνικές εποπτικές αρχές να εντείνουν τους ελέγχους τους στις εκθέσεις βιωσιμότητας και στα επενδυτικά προϊόντα, ιδίως όσων φέρουν ESG χαρακτηριστικά. Στη χώρα μας, η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς είναι η αρμόδια για την εποπτεία των εισηγμένων εταιρειών και των παρόχων επενδυτικών προϊόντων και για να διασφαλίσει τη συμμόρφωση των επιχειρήσεων με τις υποχρεώσεις διαφάνειας. Παράλληλα, η ενσωμάτωση των ευρωπαϊκών κανονισμών (CSRD, SFDR) στο εθνικό δίκαιο ενισχύει τις αρμοδιότητες της Επιτροπής και διευρύνει το πεδίο ελέγχου της.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, η Securities and Exchange Commission (SEC) έχει υιοθετήσει αυστηρή στάση απέναντι στο greenwashing, επιβάλλοντας πρόστιμα σε εταιρείες και διαχειριστές κεφαλαίων για παραπλανητικές ESG δηλώσεις, ενώ και η δημιουργία της ειδικής ESG Task Force εντός της SEC, καταδεικνύει τη στρατηγική σημασία που αποδίδεται στο ζήτημα. Αναλύοντας συγκριτικά τις εποπτικές πρακτικές, αναδεικνύεται ότι ενώ η Ευρώπη δίνει έμφαση στην τυποποίηση και την υποχρεωτικότητα της πληροφόρησης, οι ΗΠΑ εστιάζουν περισσότερο στην ex post επιβολή κυρώσεων (Rhodes, 2016).

3.4. Προοπτική ποινικοποίησης ESG απάτης

Ένα από τα πλέον κρίσιμα ζητήματα που ανακύπτουν είναι το κατά πόσον η ESG απάτη πρέπει να ποινικοποιηθεί, ως ένα αυτοτελές αδίκημα. Μέχρι σήμερα, η αντιμετώπισή της βασίζεται κυρίως σε διοικητικές κυρώσεις και σε διατάξεις περί απάτης και παραπλάνησης, αν και η αυξανόμενη σοβαρότητα και συστηματικότητα των φαινομένων ESG παραπλάνησης, έχει οδηγήσει σε συζητήσεις περί αυστηρότερης ποινικής αντιμετώπισης. Έτσι, η ποινικοποίηση θα μπορούσε να λειτουργήσει αποτρεπτικά, ενισχύοντας τη θεσμική αξιοπιστία του ESG πλαισίου. Παράλληλα,

όμως, εγείρονται ζητήματα αποδεικτικής δυσχέρειας, μιας και η αξιολόγηση των ESG ισχυρισμών προϋποθέτει τεχνική και επιστημονική εξειδίκευση. Σε αυτό το σημείο ο ρόλος του εγκληματολόγου λογιστή καθίσταται κομβικός, καθώς μπορεί να συμβάλει στη στοιχειοθέτηση της πρόθεσης και της υλικής παραπλάνησης (Bierstaker, Brody, & Pacini, 2006).

3.5. Το Ευρωπαϊκό πλαίσιο της βιώσιμης πληροφόρησης

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αναπτύξει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο βιώσιμης πληροφόρησης, το οποίο στοχεύει στην ενίσχυση της διαφάνειας και στη μείωση του κινδύνου ESG απάτης. Κεντρικό ρόλο στο πλαίσιο αυτό διαδραματίζουν η Οδηγία Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) και ο Κανονισμός Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR).

3.5.1. Η οδηγία Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)

Η CSRD επεκτείνει σημαντικά το πεδίο εφαρμογής της μη χρηματοοικονομικής πληροφόρησης, καθιστώντας υποχρεωτική την αναλυτική και τυποποιημένη αναφορά ESG δεδομένων για έναν αρκετά μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων. Η εισαγωγή των κοινών ευρωπαϊκών προτύπων αναφοράς (ESRS) στοχεύει στη μείωση της ελλιπούς πληροφόρησης και στην ενίσχυση των συγκρίσιμων δεδομένων (Aguilera & Crespi-Cladera, 2016). Επίσης η CSRD προβλέπει, τον υποχρεωτικό έλεγχο της βιώσιμης πληροφόρησης, πράξη η οποία ενισχύει τον ρόλο των ελεγκτών και των εγκληματολόγων λογιστών, ενώ και η θεσμοθέτηση της εξωτερικής διασφάλισης (assurance) περιορίζει τον χώρο για την ανάπτυξη παραπλανητικών πρακτικών και συμβάλλει στην αποκατάσταση της εμπιστοσύνης.

3.5.2. Ο κανονισμός Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)

Η SFDR αφορά κυρίως τους διαχειριστές των επενδυτικών προϊόντων και επιβάλλει τη γνωστοποίηση του τρόπου με τον οποίο ενσωματώνονται οι ESG κίνδυνοι στις επενδυτικές αποφάσεις. Η διάκριση μεταξύ των άρθρων 6, 8 και 9 του κανονισμού, επιχειρεί να αποτρέψει την αβάσιμη προβολή προϊόντων ως «βιώσιμων», αν και η πρακτική εφαρμογή της SFDR έχει αναδείξει σημαντικές προκλήσεις, ιδίως ως προς την ερμηνεία και την επαλήθευση των δηλώσεων (Berg, Kölbel, & Rigobon, 2022).

3.5.3. Η PIF Directive και ο ρόλος της European Public Prosecutor's Office (EPPO)

Η Οδηγία PIF (Protection of the Financial Interests of the Union) και η λειτουργία της EPPO (European Public Prosecutor's Office), εισάγουν μια νέα διάσταση στην αντιμετώπιση της ESG απάτης, ιδίως όταν αυτή συνδέεται με την κατάχρηση των ευρωπαϊκών πόρων. Σε περιπτώσεις όπου οι παραπλανητικές ESG δηλώσεις χρησιμοποιούνται για την άντληση ευρωπαϊκής χρηματοδότησης, στοιχειοθετείται, σε ευρωπαϊκό επίπεδο και ποινική ευθύνη. Η EPPO έχει την αρμοδιότητα να διερευνά και να διώκει εγκλήματα, τα οποία πλήττουν τα οικονομικά συμφέροντα της ΕΕ, γεγονός που καθιστά πιθανή την εμπλοκή της ακόμη και σε υποθέσεις σοβαρής ESG απάτης. Η εξέλιξη αυτή ενισχύει τη θεσμική θωράκιση του ESG πλαισίου, αλλά, παράλληλα, αναδεικνύει την ανάγκη μιας εξειδικευμένης εγκληματολογικής λογιστικής υποστήριξης.

3.6. Συγκρίνοντας: United States Securities and Exchange Commission (SEC) – European Securities and Markets Authority (ESMA)

Η σύγκριση μεταξύ της SEC και της ESMA αποκαλύπτει τις διαφορετικές ρυθμιστικές φιλοσοφίες, καθώς η SEC δίνει έμφαση στην επιβολή κυρώσεων και στη δικαστική αντιμετώπιση, ενώ η ESMA επικεντρώνεται στη δημιουργία ενιαίων κανόνων και στη θεσμική εναρμόνιση. Παρά όμως τις διαφορές τους, παρατηρείται σταδιακή σύγκλιση, καθώς και οι δύο αρχές αναγνωρίζουν την ανάγκη η ESG απάτη να αρχίσει να αναγνωρίζεται ως ένας νέος συστημικός κίνδυνος.

3.7. Κενά και αδυναμίες του θεσμικού πλαισίου

Παρά τη σημαντική πρόοδο, το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο παρουσιάζει αδυναμίες και διαπιστώνονται αρκετά κενά, όπως η έλλειψη μιας πλήρους τυποποίησης, οι διαφορετικές ερμηνείες των ESG κριτηρίων και η περιορισμένη επιβολή κυρώσεων σε ορισμένες δικαιοδοσίες. Τα παραπάνω είναι θέματα τα οποία δημιουργούν περιθώρια για παραπλανητικές πρακτικές, όπως επιπλέον, η πολυπλοκότητα των κανονισμών, η οποία ενδέχεται να λειτουργήσει αποτρεπτικά για τις μικρότερες επιχειρήσεις, ενώ ταυτόχρονα δεν εξαλείφει πλήρως τον κίνδυνο της οργανωτικής υποκρισίας.

3.8. Η ESG απάτη ως έγκλημα «λευκού κολλάρου» και συστημικός θεσμικός κίνδυνος

Η εννοιολογική και εγκληματολογική ένταξη της ESG απάτης στο πεδίο του εγκλήματος των «λευκών κολάρων» (*white-collar crime*) αποτελεί κρίσιμη θεωρητική εξέλιξη για την κατανόηση της φύσης και των συνεπειών της. Σύμφωνα με την παλαιά, αλλά κλασική προσέγγιση του Sutherland (1949), το έγκλημα του επονομαζόμενου «λευκού κολάρου», αφορά τις παράνομες ή τις κοινωνικά επιζήμιες πρακτικές, οι οποίες τελούνται από άτομα ή από οργανισμούς υψηλού κοινωνικού κύρους, στο πλαίσιο της επαγγελματικής τους δραστηριότητας, χωρίς μεν την άσκηση άμεσης φυσικής βίας, αλλά με σημαντικό κοινωνικό και οικονομικό αντίκτυπο. Η ESG απάτη εντάσσεται απολύτως σε αυτό το πλαίσιο, καθώς υλοποιείται μέσω θεσμικά νομιμοποιημένων μηχανισμών πληροφόρησης, λογιστικής απεικόνισης και στρατηγικής επικοινωνίας.

Σε αντίθεση με τις παραδοσιακές μορφές οικονομικής απάτης, η ESG χαρακτηρίζεται από έναν αυξημένο βαθμό θεσμικής ενσωμάτωσης, καθώς οι παραπλανητικές πρακτικές δεν αναπτύσσονται εκτός του κανονιστικού πλαισίου, αλλά αξιοποιούν τις ίδιες τις δομές της εταιρικής διακυβέρνησης, της βιώσιμης χρηματοδότησης και της κανονιστικής συμμόρφωσης. Στη διεθνή βιβλιογραφία, η επιλεκτική δημοσιοποίηση στοιχείων, η χρήση ασαφών ή μη συγκρίσιμων δεικτών και η υπερπροβολή μη ουσιωδών δράσεων βιωσιμότητας, αναφέρονται και έχουν αναλυθεί ως οι βασικές μορφές *greenwashing* και παραπλανητικής ESG πληροφόρησης, όπου μέσω αυτών των πρακτικών, κατασκευάζεται μια εικόνα κανονιστικής συμμόρφωσης, η οποία αποκρύπτει ουσιώδεις περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς και διακυβερνητικούς κινδύνους (Bebbington, Unerman, & O'Dwyer, 2014).

Από τη σκοπιά της εγκληματολογίας, η ESG απάτη συγκεντρώνει τα βασικά χαρακτηριστικά του εγκλήματος του «λευκού κολάρου» και τελείται από τους θεσμικά ισχυρούς οργανωτικούς δρώντες, βασίζεται στην ασυμμετρία πληροφόρησης μεταξύ επιχειρήσεων και των ενδιαφερόμενων μερών, εμφανίζει υψηλό βαθμό τεχνικής και κανονιστικής πολυπλοκότητας και προκαλεί διάχυτες, συλλογικές βλάβες που καθίστανται αντιληπτές με χρονική καθυστέρηση. Οι επενδυτές, οι καταναλωτές και η κοινωνία δεν υφίστανται άμεση ζημία, εκτίθενται όμως σε συσσωρευμένους

κινδύνους, οι οποίοι υπονομεύουν τη σταθερότητα των αγορών και τη θεσμική αξιοπιστία (Coffee, 2020).

Η συστημική διάσταση της ESG απάτης ενισχύεται περαιτέρω από τον ρόλο των ενδιάμεσων θεσμικών φορέων, όπως είναι οι οίκοι αξιολόγησης ESG, οι ελεγκτικές εταιρείες και οι σύμβουλοι βιωσιμότητας και όπως καταδεικνύεται, στις πρόσφατες ευρωπαϊκές και ακαδημαϊκές μελέτες, η έλλειψη των ενιαίων μεθοδολογιών, η περιορισμένη διαφάνεια και οι συγκρούσεις συμφερόντων στους μηχανισμούς αξιολόγησης, συμβάλλουν στη θεσμική αναπαραγωγή παραπλανητικής πληροφόρησης (European Commission, 2021). Κατ' αυτόν τον τρόπο, η ESG απάτη δεν περιορίζεται σε επίπεδο μεμονωμένων επιχειρήσεων, αλλά διαχέεται στο σύνολο του χρηματοπιστωτικού συστήματος (Kotsantonis, Serafeim, & Smith, 2022). Οπότε, αναδεικνύεται σε συστημικό θεσμικό κίνδυνο, καθώς υπονομεύει την αξιοπιστία των μηχανισμών της βιώσιμης χρηματοδότησης και διαβρώνει την εμπιστοσύνη στους κανονιστικούς θεσμούς. Η στρέβλωση της κατανομής κεφαλαίων, προς φαινομενικά «βιώσιμες» αλλά ουσιαστικά προβληματικές δραστηριότητες, ενισχύει τα φαινόμενα μιας θεσμικής αποτυχίας και κανονιστικής αιχμαλωσίας (*regulatory capture*), όπου ισχυροί οργανωτικοί δρώντες επηρεάζουν το πλαίσιο εποπτείας προς όφελός τους (Μητσόπουλος, 2019).

Συνεπώς, η αντιμετώπιση της ESG απάτης δεν μπορεί να περιοριστεί σε μια στενή, τεχνική λογική εταιρικής συμμόρφωσης, καθώς απαιτείται μια ευρύτερη προσέγγιση θεσμικής λογοδοσίας και εγκληματολογικής πρόληψης, η οποία να δύναται να αναγνωρίσει την ESG απάτη ως μια μορφή εγκλήματος «λευκού κολάρου», η οποία έχει και συστημικές επιπτώσεις. Η ενίσχυση της εποπτείας, η σαφής τυποποίηση των αδικημάτων παραπλανητικής ESG πληροφόρησης και η καλλιέργεια μιας κουλτούρας ουσιαστικής βιωσιμότητας, αποτελούν κρίσιμες προϋποθέσεις για την αποκατάσταση της θεσμικής αξιοπιστίας του ESG πλαισίου (Serafeim, 2022).

4. Κεφάλαιο 4^ο: Η ερευνητική μελέτη

Στο 4^ο Κεφάλαιο παρουσιάζεται και αιτιολογείται η επιλεγμένη ερευνητική μεθοδολογία.

4.1 Ερευνητική φιλοσοφία και στρατηγική της μελέτης

Η παρούσα έρευνα υιοθετεί μια ποιοτικά προσανατολισμένη, ερμηνευτική ερευνητική φιλοσοφία, που σκοπό έχει τη συστηματική χαρτογράφηση και την ανάλυση της επιστημονικής γνώσης, η οποία έχει παραχθεί γύρω από την ESG απάτη, τη θεσμική απονομιμοποίηση και τον ρόλο της λογιστικής εγκληματολογίας, ενώ ως ερευνητικό θέμα δεν περιορίζεται σε μετρήσιμα οικονομικά μεγέθη, αλλά αφορά έννοιες κοινωνικής εμπιστοσύνης, θεσμικής νομιμοποίησης και κανονιστικής συμμόρφωσης.

Ως ερευνητική προσέγγιση επιλέγεται η βιβλιομετρική ανάλυση, η οποία επιτρέπει τη συστηματική διερεύνηση των ερευνητικών τάσεων, των θεωρητικών ρευμάτων και των θεματικών συσχετίσεων στη διεθνή βιβλιογραφία. Η βιβλιομετρική προσέγγιση θεωρείται ιδιαίτερα κατάλληλη σε πεδία που χαρακτηρίζονται από ταχεία ανάπτυξη και εννοιολογική πολυπλοκότητα, όπως είναι η βιώσιμη χρηματοδότηση και η ESG πληροφόρηση (Donthu, Kumar, Mukherjee, Pandey, & Lim, 2021). Η παρούσα έρευνα εντάσσεται στο πλαίσιο της δευτερογενούς ανάλυσης δεδομένων (secondary data analysis), καθώς βασίζεται αποκλειστικά στη συστηματική επεξεργασία και ερμηνεία ήδη δημοσιευμένων επιστημονικών μελετών, χωρίς την πρωτογενή συλλογή εμπειρικών δεδομένων. Η επιλογή αυτή κρίνεται κατάλληλη για την εις βάθος κατανόηση ενός σύνθετου και αναδυόμενου ερευνητικού πεδίου, όπως η ESG απάτη, όπου η θεωρητική και κανονιστική συζήτηση προηγείται της εμπειρικής τυποποίησης. Διευκρινίζεται επίσης ότι η παρούσα μελέτη δεν επιδιώκει στατιστική γενίκευση ούτε αιτιώδη συσχέτιση, αλλά ερμηνευτική κατανόηση και θεματική χαρτογράφηση της υπάρχουσας επιστημονικής γνώσης γύρω από την ESG απάτη.

4.2 Επιλογή βιβλιομετρικής ανάλυσης

Η βιβλιομετρική ανάλυση χρησιμοποιείται ευρέως στις κοινωνικές και οικονομικές επιστήμες ως ένα σύγχρονο εργαλείο χαρτογράφησης της επιστημονικής

παραγωγής, το οποίο επιτρέπει τον εντοπισμό κυρίαρχων θεμάτων, εννοιολογικών συσχετίσεων και ερευνητικών κενών (Aria & Cuccurullo, 2017).

Στην παρούσα μελέτη, η βιβλιομετρική ανάλυση αξιοποιείται όχι απλώς περιγραφικά, αλλά και ερμηνευτικά, στο πλαίσιο της διερεύνησης της ESG απάτης ως ενός σύγχρονου εγκλήματος, αυτό του «λευκού κολλάρου», το οποίο έχει και θεσμικές επιπτώσεις. Η συγκεκριμένη μέθοδος κρίθηκε καταλληλότερη έναντι της παραδοσιακής αφηγηματικής βιβλιογραφικής ανασκόπησης, καθώς επιτρέπει την αντικειμενική ανάλυση ενός μεγάλου όγκου επιστημονικών δεδομένων και τη στατιστική αποτύπωση των επιστημονικών τάσεων, όπου και μειώνεται ο κίνδυνος της ερευνητικής υποκειμενικότητας (Zuric & Čater, 2015).

Η επιλεγμένη βιβλιομετρική μεθοδολογία σχεδιάστηκε με σκοπό την άμεση απάντηση στα ερευνητικά ερωτήματα που έχουν τεθεί. Συγκεκριμένα, η ανάλυση της χρονικής εξέλιξης των δημοσιεύσεων και των θεματικών συστάδων απαντά στο πρώτο ερευνητικό ερώτημα, αναφορικά με τη διαμόρφωση και τις τάσεις της διεθνούς βιβλιογραφίας γύρω από την ESG απάτη. Η χαρτογράφηση των εννοιολογικών σχέσεων συμβάλλει στην απάντηση του δεύτερου ερευνητικού ερωτήματος, αναδεικνύοντας τις θεωρητικές συνδέσεις μεταξύ ESG απάτης, θεσμικής νομιμοποίησης και εγκλήματος «λευκού κολλάρου» και τέλος, η θεματική κατηγοριοποίηση των μελετών και η ερμηνευτική σύνθεση των ευρημάτων υποστηρίζουν την απάντηση του τρίτου ερευνητικού ερωτήματος, σχετικά με τον ρόλο της λογιστικής εγκληματολογίας στο σύγχρονο ESG περιβάλλον.

4.3 Πηγές δεδομένων και κριτήρια επιλογής δείγματος

Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε από τις βάσεις Scopus και Google Scholar, οι οποίες θεωρούνται από τις πλέον αξιόπιστες και ευρέως χρησιμοποιούμενες βάσεις επιστημονικών δημοσιεύσεων στις κοινωνικές και οικονομικές επιστήμες, ενώ παράλληλα η επιλογή των συγκεκριμένων βάσεων διασφαλίζει την κάλυψη άρθρων, από έγκριτα διεθνή περιοδικά με το σύστημα κρίσης (peer-reviewed). Η βάση Scopus χρησιμοποιήθηκε ως κύρια πηγή δεδομένων, λόγω της αυστηρής διαδικασίας εύρεσης και της δυνατότητας εξαγωγής δομημένων βιβλιομετρικών αρχείων, ενώ το Google Scholar αξιοποιήθηκε συμπληρωματικά για

τον εντοπισμό πρόσφατων ή διεπιστημονικών μελετών, που δεν είχαν ακόμη ενσωματωθεί πλήρως στη Scopus. Μετά την εφαρμογή των κριτηρίων επιλογής και καθαρισμού, το τελικό δείγμα της ανάλυσης περιλάμβανε περίπου 120 επιστημονικά άρθρα, προερχόμενα από έγκριτα διεθνή περιοδικά με σύστημα κρίσης (peer-reviewed).

Ως χρονική περίοδος ανάλυσης ορίστηκε το διάστημα 2015–2024, προκειμένου να αποτυπωθεί η σύγχρονη επιστημονική συζήτηση μετά τη θεσμική εδραίωση των ESG κριτηρίων και είναι το χρονικό διάστημα το οποίο συμπίπτει με τη θεσμική εδραίωση των ESG κριτηρίων στη διεθνή χρηματοοικονομική και κανονιστική πρακτική. Ως βασικές λέξεις-κλειδιά που χρησιμοποιήθηκαν, περιλάμβαναν συνδυασμούς όρων όπως *ESG fraud*, *greenwashing*, *institutional legitimacy*, *forensic accounting*, *sustainability reporting* και *white-collar crime*.

4.4 Διαδικασία συλλογής και καθαρισμού δεδομένων

Μετά την αρχική συλλογή των άρθρων, ακολουθήθηκε διαδικασία καθαρισμού των δεδομένων, η οποία περιλάμβανε την αφαίρεση διπλότυπων εγγραφών, μη συναφών δημοσιεύσεων και άρθρων χαμηλής επιστημονικής συνάφειας, ενώ ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη συνάφεια του περιεχομένου με το ερευνητικό αντικείμενο της ESG απάτης και της θεσμικής απονομιμοποίησης. Η τελική βάση δεδομένων περιλάμβανε επιστημονικά άρθρα, θεωρητικές μελέτες και εμπειρικές έρευνες υψηλής επιστημονικής ποιότητας, εξασφαλίζοντας την αξιοπιστία των αναλυτικών αποτελεσμάτων. Η διαδικασία καθαρισμού βασίστηκε στη συστηματική ανάλυση και αξιολόγηση τίτλων, περιλήψεων (abstracts) και λέξεων-κλειδιών, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες αρχές της συστηματικής βιβλιογραφικής ανασκόπησης (Tranfield, Denyer, & Smart, 2003), προκειμένου να διασφαλιστεί η θεματική συνάφεια των άρθρων με το ερευνητικό αντικείμενο της ESG απάτης, της θεσμικής απονομιμοποίησης και της λογιστικής εγκληματολογίας.

4.5 Εργαλεία ανάλυσης

4.5.1 VOSviewer

Το λογισμικό VOSviewer χρησιμοποιείται για τη δημιουργία χαρτών συνεμφάνισης όρων (co-occurrence networks), όπου μέσω της ανάλυσης λέξεων-

Στην εικόνα 1 αποτυπώνεται η θεματική οργάνωση της διεθνούς βιβλιογραφίας γύρω από το ευρύτερο πεδίο της ESG και της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, μέσω της χαρτογράφησης λέξεων-κλειδιών, εντός του οποίου αναδύεται και εξετάζεται το φαινόμενο της ESG απάτης. Οι θεματικές συστάδες καταδεικνύουν ότι η ESG απάτη, όπως προσεγγίζεται στη σχετική βιβλιογραφία, δεν αντιμετωπίζεται ως μία απομονωμένη πρακτική παραπλανητικής πληροφόρησης, αλλά ως ένα πολυδιάστατο ερευνητικό πεδίο, το οποίο διασυνδέει τη βιώσιμη χρηματοδότηση, την εταιρική διακυβέρνηση, τη ρυθμιστική συμμόρφωση και την εγκληματολογία των οργανισμών. Η διασύνδεση όρων που σχετίζονται με το greenwashing, τη θεσμική εμπιστοσύνη και το έγκλημα «λευκού κολλάρου» υποδηλώνει ότι στη βιβλιογραφία η ESG απάτη αναγνωρίζεται ως ένας μηχανισμός θεσμικής απονομιμοποίησης, με ευρύτερες επιπτώσεις στη λειτουργία των αγορών και στη νομιμοποίηση του πλαισίου της βιώσιμης ανάπτυξης.

Παράλληλα, η εικόνα 1 αναδεικνύει τη σύνθετη θεματική οργάνωση της διεθνούς βιβλιογραφίας γύρω από την ESG και την εταιρική κοινωνική ευθύνη, καταδεικνύοντας τη στενή διασύνδεση μεταξύ περιβαλλοντικών, κοινωνικών και διακυβερνητικών διαστάσεων. Η συνύπαρξη εννοιών όπως η εταιρική διακυβέρνηση, η διαφάνεια, το greenwashing και η ESG γνωστοποίηση υπογραμμίζει ότι η σχετική βιβλιογραφία προσεγγίζει την ESG όχι μόνο ως στρατηγική βιωσιμότητας, αλλά και ως πεδίο δυνητικών αποκλίσεων και κινδύνων θεσμικής απονομιμοποίησης.

4.5.2 Biblioshiny (Bibliometrix)

Παράλληλα, το εργαλείο Biblioshiny, το οποίο βασίζεται στο πακέτο Bibliometrix του R, χρησιμοποιείται για τη στατιστική ανάλυση της βιβλιογραφίας, όπως η εξέλιξη των δημοσιεύσεων ανά έτος, οι συγγραφείς με τη μεγαλύτερη επίδραση και τα θεματικά clusters, ενώ η χρήση του εργαλείου επιτρέπει τη συστηματική αποτύπωση της επιστημονικής δυναμικής του πεδίου. Έτσι το εργαλείο Biblioshiny (Bibliometrix) αξιοποιήθηκε ως εννοιολογικό και μεθοδολογικό υπόβαθρο βιβλιομετρικής ανάλυσης, συμβάλλοντας στην κατανόηση της επιστημονικής δυναμικής και των θεματικών αξόνων του πεδίου, χωρίς την αυτοτελή παρουσίαση πρωτογενών γραφικών αποτελεσμάτων (Aria & Cuccurullo, 2017).

Η γραφική απεικόνιση που ακολουθεί λειτουργεί υποστηρικτικά και ενδεικτικά της δομής και των θεματικών συσχετίσεων της διεθνούς βιβλιογραφίας, συμβάλλοντας

4.6 Συνδυασμός βιβλιομετρικής και θεματικής προσέγγισης

Η παρούσα μελέτη συνδυάζει τη βιβλιομετρική ανάλυση με τη θεματική ερμηνεία, με στόχο τα στατιστικά ευρήματα να ενταχθούν σε ένα ευρύτερο εγκληματολογικό και θεσμικό πλαίσιο, ενώ η σύνθεση αυτή επιτρέπει τη μετάβαση από την περιγραφή στην ερμηνεία, αναδεικνύοντας έτσι τη συστηματική φύση της ESG απάτης.

Ο συνδυασμός των δύο εργαλείων επιτρέπει την πολυεπίπεδη ανάλυση του ερευνητικού πεδίου, καθώς οι χάρτες συν-εμφάνισης όρων του VOSviewer αναδεικνύουν ενδεικτικά τις εννοιολογικές σχέσεις, ενώ τα θεματικά clusters που περιγράφονται στη σχετική βιβλιογραφία συμβάλλουν στη συστηματική κατηγοριοποίηση και ερμηνεία των ερευνητικών τάσεων.

4.7 Αξιοπιστία, εγκυρότητα και περιορισμοί

Παρά τα πλεονεκτήματα της βιβλιομετρικής ανάλυσης, αναγνωρίζονται ορισμένοι περιορισμοί, όπως είναι η εξάρτηση από τις επιλεγμένες βάσεις δεδομένων, αλλά και η πιθανή μη πλήρης εκπροσώπηση από τις μη αγγλόφωνες μελέτες. Ωστόσο, η συνδυαστική χρήση των εργαλείων έρευνας και η σαφής διαδικασία επιλογής των δεδομένων, ενισχύουν την εγκυρότητα και την αξιοπιστία της έρευνας (Podsakoff, MacKenzie, Lee, & Podsakoff, 2005).

Η μεθοδολογική προσέγγιση που παρουσιάστηκε στο παρόν κεφάλαιο δημιουργεί το αναλυτικό υπόβαθρο για την παρουσίαση των ερευνητικών ευρημάτων στο επόμενο κεφάλαιο. Τα ερμηνευτικά ευρήματα της βιβλιομετρικής και θεματικής ανάλυσης θα αξιοποιηθούν προκειμένου να απαντηθούν συστηματικά τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης, συνδέοντας έτσι τα εμπειρικά δεδομένα με το θεωρητικό και το θεσμικό πλαίσιο το οποίο αναπτύχθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια.

5. Κεφάλαιο 5^ο: Δομές γνώσης, θεματικές συστάδες και εννοιολογικές συσχετίσεις της ESG απάτης στη διεθνή βιβλιογραφία

5.1 Χρονική εξέλιξη της επιστημονικής παραγωγής γύρω από την ESG απάτη (2015–2024)

Η χρονική ανάλυση της επιστημονικής παραγωγής, η οποία αφορά την ESG απάτη, αποκαλύπτει με σαφήνεια ότι πρόκειται για ένα ερευνητικό πεδίο το οποίο αναδύεται, θεσμοποιείται και εντατικοποιείται παράλληλα με τη θεσμική εδραίωση των κριτηρίων ESG, στη διεθνή χρηματοοικονομική και κανονιστική πρακτική, καθώς η ανάλυση της διεθνούς βιβλιογραφίας καταδεικνύει ότι, μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του 2010, οι αναφορές σε φαινόμενα *greenwashing*, παραπλανητικής βιωσιμότητας ή μη χρηματοοικονομικής απάτης ήταν αποσπασματικές και εντάσσονταν κυρίως σε μελέτες εταιρικής κοινωνικής ευθύνης (CSR), χωρίς να συγκροτούν ένα διακριτό ερευνητικό σώμα (Delmas & Burbano, 2011).

Η περίοδος μετά το 2015 σηματοδοτεί μια κρίσιμη καμπή στη βιβλιογραφία και η χρονική αυτή περίοδος λειτουργεί ως σημείο τομής, καθώς συμπίπτει με, αφενός τη Συμφωνία των Παρισίων για το Κλίμα και αφετέρου τη σταδιακή ενσωμάτωση των ESG κριτηρίων στις επενδυτικές στρατηγικές των θεσμικών επενδυτών και των διαχειριστών κεφαλαίων. Από το σημείο αυτό και έπειτα, παρατηρείται μια σταθερή αύξηση του αριθμού των δημοσιεύσεων, οι οποίες εξετάζουν τη βιώσιμη χρηματοδότηση, την ESG πληροφόρηση και τις συναφείς μορφές παραπλάνησης, γεγονός που υποδηλώνει ότι η επιστημονική κοινότητα ανταποκρίνεται άμεσα στις μεταβολές της θεσμικής και αγοραίας πραγματικότητας (Kotsantonis, Pinney, & Serafeim, 2016).

Σύμφωνα με την βιβλιομετρική ανάλυση, αναδεικνύεται ότι η πραγματική εκθετική αύξηση των δημοσιεύσεων λαμβάνει χώρα μετά το 2018, καθώς η χρονική αυτή περίοδος συνδέεται άμεσα με την αποκάλυψη και τη θεσμική επεξεργασία διάφορων μεγάλων σκανδάλων ESG παραπλάνησης, όπως είναι το Dieselgate της Volkswagen, αλλά και η αυξανόμενη κριτική απέναντι στην αξιοπιστία των ESG δεικτών και των οίκων αξιολόγησης. Έτσι η βιβλιογραφία μετατοπίζεται σταδιακά, από

μια κανονιστική και περιγραφική προσέγγιση της βιωσιμότητας, προς μια κριτική ανάλυση των μηχανισμών παραγωγής και διάχυσης της ESG πληροφόρησης, εστιάζοντας στους κινδύνους στρέβλωσης, επιλεκτικής δημοσιοποίησης και στρατηγικής παραπλάνησης (Marquis, Toffel, & Zhou, 2016).

Ιδιαίτερα μετά το 2020, καταγράφεται μια σαφής ποιοτική μετατόπιση του ερευνητικού ενδιαφέροντος, μιας και η πανδημία COVID-19 και οι συνακόλουθες παρεμβάσεις της κρατικής στήριξης, ανέδειξαν τη σημασία της θεσμικής εμπιστοσύνης και της διαφάνειας στη διαχείριση και των δημόσιων και των ιδιωτικών πόρων. Έτσι σε αυτό το πλαίσιο, η ESG απάτη αρχίζει να εξετάζεται όχι απλώς ως ζήτημα εταιρικής ηθικής ή παραπλανητικού μάρκετινγκ, αλλά ως συστημικός κίνδυνος για τη λειτουργία των αγορών και τη νομιμοποίηση των θεσμών βιώσιμης χρηματοδότησης και η επιστημονική βιβλιογραφία εμπλουτίζεται με μελέτες, οι οποίες συνδέουν την ESG απάτη, με έννοιες όπως είναι η θεσμική απονομιμοποίηση, η οργανωτική υποκρισία και το έγκλημα του «λευκού κολλάρου» (Serafeim, 2022).

Η χρονική κατανομή των δημοσιεύσεων καταδεικνύει, επίσης, τη διεπιστημονική διεύρυνση του πεδίου, ενώ οι πρώιμες μελέτες προέρχονται κυρίως από τα πεδία της διοίκησης επιχειρήσεων και της περιβαλλοντικής πολιτικής, αν και μετά το 2020 παρατηρείται μια έντονη συμμετοχή ερευνητών, που προέρχονται από τη λογιστική, τη χρηματοοικονομική, την εγκληματολογία και το δίκαιο. Η εμπλοκή αυτών των επιστημονικών πεδίων αντανάκλα τη συνειδητοποίηση ότι η ESG απάτη δεν μπορεί να αναλυθεί επαρκώς με όρους επικοινωνιακής στρατηγικής, αλλά απαιτούνται εργαλεία ελέγχου, επαλήθευσης και θεσμικής λογοδοσίας (Bebbington, Unerman, & O'Dwyer, 2014).

Η αυξανόμενη βιβλιογραφική εστίαση στον ρόλο των ρυθμιστικών αρχών και των κανονιστικών πλαισίων, ιδίως μετά την εισαγωγή της CSRD και της SFDR στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αποτυπώνεται καθαρά και στη χρονική εξέλιξη των δημοσιεύσεων. Έτσι, μελέτες της περιόδου 2021–2024 εξετάζουν συστηματικά κατά πόσο η τυποποίηση της ESG πληροφόρησης περιορίζει ή, αντιθέτως, αναπαράγει νέες μορφές θεσμικής υποκρισίας, μέσω της συμμόρφωσης επί χάρτου, χωρίς, όμως, μια ουσιαστική αλλαγή των επιχειρησιακών πρακτικών. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει ότι η επιστημονική συζήτηση έχει μετακινηθεί από το ερώτημα «αν» υπάρχει ESG απάτη,

στο ερώτημα «πώς» και «γιατί» αναπαράγεται εντός θεσμικά νομιμοποιημένων πλαισίων (Berg, Kölbel, & Rigobon, 2022).

Αξιοσημείωτο είναι, επίσης, ότι η χρονική αύξηση των δημοσιεύσεων συνοδεύεται από εννοιολογική εμβάθυνση, καθώς οι πρόσφατες μελέτες δεν περιορίζονται στην καταγραφή περιστατικών παραπλανητικής ESG πληροφόρησης, αλλά επιχειρούν να αναπτύξουν θεωρητικά μοντέλα, τα οποία συνδέουν την ESG απάτη με τις ευρύτερες κρίσεις εμπιστοσύνης και νομιμοποίησης, ενώ η έννοια της «θεσμικής μόλυνσης» (institutional contamination) εμφανίζεται ολοένα και συχνότερα, περιγράφοντας τον τρόπο με τον οποίο τα επαναλαμβανόμενα σκάνδαλα υπονομεύουν όχι μόνο τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις, αλλά και το ίδιο το σύστημα της βιώσιμης χρηματοδότησης (Aguilera & Crespi-Cladera, 2016).

Συνοψίζοντας, η χρονική εξέλιξη της επιστημονικής βιβλιογραφίας αποτυπώνει τη μετάβαση της ESG απάτης, από ένα περιθωριακό ερευνητικό ζήτημα σε ένα κεντρικό αντικείμενο ακαδημαϊκής, κανονιστικής και εγκληματολογικής ανάλυσης. Η αύξηση των δημοσιεύσεων, η διεπιστημονική διεύρυνση και η θεωρητική εμβάθυνση καταδεικνύουν ότι η ESG απάτη αναγνωρίζεται πλέον ως δομικό πρόβλημα της σύγχρονης εταιρικής διακυβέρνησης και όχι ως μια παρεκκλίνουσα πρακτική μεμονωμένων επιχειρήσεων, ενώ η εξέλιξη αυτή προετοιμάζει το έδαφος για την ανάλυση των θεματικών συστάδων και των εννοιολογικών σχέσεων, οι οποίες αναδύονται στη διεθνή βιβλιογραφία.

5.2. Θεματικές συστάδες της διεθνούς βιβλιογραφίας για την ESG απάτη

Η θεματική ανάλυση της διεθνούς βιβλιογραφίας, όπως αυτή προκύπτει από τα βιβλιομετρικά ευρήματα, αναδεικνύει ότι η ESG απάτη δεν συγκροτεί ένα ενιαίο και ομοιογενές ερευνητικό πεδίο, αλλά αναπτύσσεται μέσα από διακριτές, αν και αλληλένδετες, θεματικές συστάδες (thematic clusters). Οι συστάδες αυτές αποτυπώνουν διαφορετικές θεωρητικές αφετηρίες, μεθοδολογικές προσεγγίσεις και ερμηνευτικά πλαίσια, τα οποία συνθέτουν τη σύγχρονη επιστημονική κατανόηση του φαινομένου. Η χαρτογράφηση των θεματικών συστάδων επιτρέπει όχι μόνο την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο εξελίσσεται η επιστημονική συζήτηση, αλλά και

αναδεικνύει τις εννοιολογικές γέφυρες, μεταξύ ESG απάτης, θεσμικής νομιμοποίησης και εγκλήματος «λευκού κολλάρου».

Η πρώτη και η πλέον πολυπληθής θεματική συστάδα αφορά το greenwashing και τις μορφές παραπλανητικής ESG πληροφόρησης. Οι μελέτες που εντάσσονται σε αυτή τη συστάδα εστιάζουν στην ανάλυση της απόκλισης μεταξύ της επικοινωνιακής προβολής των ESG επιδόσεων και της πραγματικής επιχειρησιακής πρακτικής και στη βιβλιογραφία αναδεικνύεται ότι το greenwashing δεν αποτελεί απλώς αποτέλεσμα της ατελούς πληροφόρησης, αλλά συχνά εντάσσεται σε στρατηγικές επιλογές των οργανισμών, που στόχο έχουν την ενίσχυση της εταιρικής φήμης και την προσέλκυση νέων επενδύσεων (Delmas & Burbano, 2011). Στη συστάδα αυτή εντοπίζονται, επίσης, και αναλύσεις για το social-washing και το governance-washing, οι οποίες επεκτείνουν την έννοια της παραπλάνησης πέραν της περιβαλλοντικής διάστασης, καταδεικνύοντας έτσι τη συνολική εργαλειοποίηση του ESG πλαισίου (Lyon & Montgomery, 2015).

Η δεύτερη θεματική συστάδα αφορά τη θεσμική νομιμοποίηση και την οργανωτική υποκρισία. Οι μελέτες αυτές αντλούν κυρίως από τη θεσμική θεωρία και εξετάζουν τον τρόπο με τον οποίο οι επιχειρήσεις υιοθετούν ESG πρακτικές, ως μηχανισμό κοινωνικής αποδοχής και νομιμοποίησης και η έννοια της αποσύνδεσης (decoupling), όπως αναπτύχθηκε από τους Meyer και Rowan (1977), αποτελεί κεντρικό ερμηνευτικό εργαλείο, καθώς περιγράφει τη διάσταση μεταξύ της τυπικής συμμόρφωσης και της ουσιαστικής λειτουργίας. Η ESG απάτη, υπό αυτό το πρίσμα, ερμηνεύεται ως μια μορφή οργανωτικής υποκρισίας, όπου οι δομές βιωσιμότητας λειτουργούν περισσότερο συμβολικά παρά ουσιαστικά, ενώ η βιβλιογραφία επισημαίνει ότι η αποκάλυψη αυτής της ασυμφωνίας, οδηγεί σε κρίση εμπιστοσύνης και επιταχύνει τη διαδικασία της θεσμικής απονομιμοποίησης (Suchman, 1995).

Η τρίτη θεματική συστάδα συγκροτείται γύρω από την ESG απάτη ως έγκλημα «λευκού κολλάρου» και συστημικό κίνδυνο. Οι μελέτες που εντάσσονται σε αυτήν τη συστάδα υιοθετούν τις εγκληματολογικές και τις κοινωνιολογικές προσεγγίσεις, εξετάζοντας την ESG απάτη ως μια μορφή οικονομικού εγκλήματος υψηλού κύρους. Η ανάλυση επικεντρώνεται στη θεσμική ενσωμάτωση της απάτης, στην ασυμμετρία της πληροφόρησης και στη δυσκολία εντοπισμού και απόδειξης της πρόθεσης. Έτσι η ESG απάτη περιγράφεται ως έγκλημα χαμηλής ορατότητας, αλλά υψηλής κοινωνικής βλάβης, το οποίο δεν πλήττει μόνο μεμονωμένους επενδυτές, αλλά διαβρώνει τη

συνολική εμπιστοσύνη στο σύστημα της βιώσιμης χρηματοδότησης. Η συστάδα αυτή συνδέεται άμεσα με την έννοια της θεσμικής μόλυνσης, όπου η επανάληψη σκανδάλων, οδηγεί σε γενικευμένη δυσπιστία προς τους θεσμούς εποπτείας (Coffee, 2020).

Η τέταρτη θεματική συστάδα αφορά τον ρόλο των ενδιαμέσων θεσμικών φορέων, όπως είναι οι οίκοι αξιολόγησης ESG, οι ελεγκτικές εταιρείες και οι σύμβουλοι βιωσιμότητας. Στη βιβλιογραφία αναδεικνύεται ότι οι φορείς αυτοί διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της ESG πληροφόρησης, αλλά ταυτόχρονα ενδέχεται να λειτουργούν και ως μηχανισμοί αναπαραγωγής της παραπλάνησης. Οι αποκλίσεις δε μεταξύ διαφορετικών ESG ratings, η έλλειψη διαφάνειας στις μεθοδολογίες και οι συγκρούσεις συμφερόντων, αποτελούν επαναλαμβανόμενα ευρήματα στη βιβλιογραφία. Στη συστάδα αυτή επισημαίνεται επίσης ότι η ESG απάτη δεν μπορεί να αποδοθεί αποκλειστικά στις επιχειρήσεις-οργανισμούς, αλλά συνιστά προϊόν ενός ευρύτερου οικοσυστήματος θεσμικών πρακτικών (Berg, Kölbel, & Rigobon, 2022).

Η πέμπτη θεματική συστάδα επικεντρώνεται στη κανονιστική συμμόρφωση και στα θεσμικά πλαίσια αντιμετώπισης της ESG απάτης. Οι μελέτες αυτές εξετάζουν τον ρόλο των κανονισμών, όπως είναι η CSRD και η SFDR και αξιολογούν κατά πόσο η τυποποίηση και η υποχρεωτικότητα της ESG πληροφόρησης περιορίζουν τις παραπλανητικές πρακτικές. Η βιβλιογραφία εμφανίζεται διχασμένη, καθώς από τη μία πλευρά, αναγνωρίζεται ότι η αυστηρότερη ρύθμιση ενισχύει τη διαφάνεια και τη συγκρισιμότητα και από την άλλη, επισημαίνεται ότι ο κίνδυνος της κανονιστικής συμμόρφωσης μπορεί να μετατραπεί σε φορμαλιστική διαδικασία, η οποία δεν εξαλείφει την οργανωτική υποκρισία αλλά την καθιστά λιγότερο ορατή (Bebbington, Unerman, & O'Dwyer, 2014).

Τέλος, μια αναδυόμενη, αλλά ιδιαίτερα σημαντική θεματική συστάδα, αφορά τον ρόλο της λογιστικής εγκληματολογίας και της διασφάλισης των ESG δεδομένων. Οι μελέτες αυτές αναδεικνύουν τη σημασία της ανεξάρτητης επαλήθευσης, της ανάλυσης των ανωμαλιών και της εγκληματολογικής προσέγγισης στον έλεγχο των χρηματοοικονομικών δεδομένων. Έτσι, η λογιστική εγκληματολογία προβάλλεται ως ένα κρίσιμο εργαλείο για τη γεφύρωση του κενού μεταξύ της κανονιστικής συμμόρφωσης και της ουσιαστικής αξιοπιστίας, ενισχύοντας τη θεσμική εμπιστοσύνη

(Bierstaker, Brody, & Pacini, 2006). Η συστάδα αυτή συνδέεται άμεσα με τη συζήτηση περί ποινικοποίησης της ESG απάτης και τον ρόλο των ειδικών εμπειρογνομόνων στη στοιχειοθέτηση των παραπλανητικών πρακτικών.

Συνολικά, η ανάλυση των θεματικών συστάδων καταδεικνύει ότι η ESG απάτη αποτελεί ένα πολυδιάστατο φαινόμενο, το οποίο δεν μπορεί να ερμηνευθεί μονοδιάστατα. Οι διαφορετικές συστάδες δεν λειτουργούν ανταγωνιστικά, αλλά συμπληρωματικά, συνθέτοντας έτσι ένα σύνθετο ερμηνευτικό πλαίσιο, το οποίο συνδέει τη βιώσιμη χρηματοδότηση με ζητήματα θεσμικής εμπιστοσύνης, εγκληματολογίας και κανονιστικής πολιτικής.

5.3. Εννοιολογικές σχέσεις μεταξύ ESG απάτης και θεσμικής απονομιμοποίησης

Η εννοιολογική σύνδεση της ESG απάτης με τη διαδικασία της θεσμικής απονομιμοποίησης αποτελεί έναν από τους κεντρικούς άξονες της σύγχρονης επιστημονικής συζήτησης, καθώς αναδεικνύει ότι τα φαινόμενα παραπλανητικής βιωσιμότητας δεν περιορίζονται σε επίπεδο εταιρικής παρεκτροπής, αλλά έχουν βαθύτερες και συστημικές επιπτώσεις στη λειτουργία των αγορών και των θεσμών. Η βιβλιογραφία συγκλίνει στο ότι η ESG απάτη λειτουργεί ως ένας μηχανισμός διάρρηξης της κοινωνικής εμπιστοσύνης, υπονομεύοντας τη νομιμοποίηση τόσο των επιχειρήσεων όσο και των κανονιστικών πλαισίων που διέπουν τη βιώσιμη χρηματοδότηση (Suchman, 1995).

Επίσης, η έννοια της θεσμικής νομιμοποίησης αναφέρεται στη γενικευμένη κοινωνική αποδοχή των δράσεων ενός οργανισμού, ως επιθυμητών και συμβατών με τις κυρίαρχες αξίες και κανόνες του. Στο πλαίσιο δε των ESG, η νομιμοποίηση αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα, καθώς οι επιχειρήσεις καλούνται να αποδείξουν ότι δεν λειτουργούν αποκλειστικά με γνώμονα το οικονομικό κέρδος, αλλά ενσωματώνουν τις περιβαλλοντικές, κοινωνικές και διακυβερνητικές ευθύνες. Όταν, όμως, η δηλωμένη συμμόρφωση με τα ESG κριτήρια δεν αντανακλά την πραγματική πρακτική, δημιουργείται ένα κενό μεταξύ προσδοκιών και πραγματικότητας, το οποίο συνιστά τον πυρήνα της θεσμικής απονομιμοποίησης (Meyer & Rowan, 1977).

Ακόμη, η βιβλιογραφία αξιοποιεί εκτενώς την έννοια της αποσύνδεσης (decoupling) για να ερμηνεύσει τη σχέση αυτή, καθώς σύμφωνα με τη θεωρία των θεσμών, οι οργανισμοί υιοθετούν τυπικές δομές συμμόρφωσης, προκειμένου να διατηρήσουν τη νομιμοποίησή τους, χωρίς απαραίτητα να μεταβάλλουν τις ουσιαστικές τους πρακτικές. Έτσι, στο πλαίσιο της ESG απάτης, η αποσύνδεση εκδηλώνεται όταν οι εκθέσεις βιωσιμότητας, οι πολιτικές ESG και οι δημόσιες δεσμεύσεις λειτουργούν ως συμβολικά εργαλεία, τα οποία αποκρύπτουν την απουσία μιας ουσιαστικής αλλαγής στη λειτουργία της επιχείρησης. Η αποκάλυψη αυτής της ασυμφωνίας, μέσω σκανδάλων ή ελεγκτικών παρεμβάσεων, οδηγεί σε απότομη απώλεια της νομιμοποίησης και σε ενίσχυση της κοινωνικής δυσπιστίας (Meyer & Rowan, 1977).

Ένα κρίσιμο στοιχείο της εννοιολογικής σχέσης της ESG απάτης και της απονομιμοποίησης είναι η έννοια της οργανωτικής υποκρισίας, καθώς η οργανωτική υποκρισία περιγράφει την κατάσταση κατά την οποία οι οργανισμοί υιοθετούν τις ρητορικές και τις πρακτικές που δεν ευθυγραμμίζονται μεταξύ τους, δημιουργώντας ένα επίπλαστο αφήγημα ηθικής και υπευθυνότητας. Στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης, η οργανωτική υποκρισία ενισχύεται από την αδυναμία της άμεσης επαλήθευσης των μη χρηματοοικονομικών δεδομένων, γεγονός το οποίο καθιστά την ESG πληροφόρηση ιδιαίτερα ευάλωτη στη στρατηγική παραπλάνηση. Όταν η υποκρισία αυτή αποκαλύπτεται, η κοινωνική αντίδραση δεν περιορίζεται στην καταδίκη της επιχείρησης-οργανισμού, αλλά επεκτείνεται στους θεσμούς που επέτρεψαν ή απέτυχαν να αποτρέψουν την παραπλάνηση (Bebbington, Unerman, & O'Dwyer, 2014).

Η θεωρία της θεσμικής μόλυνσης (institutional contamination) προσφέρει ένα επιπλέον ερμηνευτικό εργαλείο για την κατανόηση των επιπτώσεων της ESG απάτης. Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση, η επαναλαμβανόμενη εμφάνιση σκανδάλων παραπλανητικής βιωσιμότητας δημιουργεί ένα συσσωρευτικό αποτέλεσμα δυσπιστίας, το οποίο μεταφέρεται από το επίπεδο της επιχείρησης στο επίπεδο του θεσμικού πλαισίου, μιας και η κοινωνία και οι επενδυτές αρχίζουν να αμφισβητούν όχι μόνο τις συγκεκριμένες εταιρείες, αλλά και την αξιοπιστία των ESG δεικτών, των οίκων αξιολόγησης και των εποπτικών αρχών, οπότε η διαδικασία αυτή οδηγεί σε μια

γενικευμένη κρίση νομιμοποίησης της βιώσιμης χρηματοδότησης ως θεσμικού εγχειρήματος (Aguilera & Crespi-Cladera, 2016).

Η θεσμική απονομιμοποίηση που προκαλείται από την ESG απάτη, έχει άμεσες επιπτώσεις στη λειτουργία των αγορών, καθώς η απώλεια εμπιστοσύνης οδηγεί σε αυξημένο επενδυτικό σκεπτικισμό, σε απόσυρση κεφαλαίων από ESG προϊόντα και σε αυξημένες απαιτήσεις για μια κανονιστική παρέμβαση. Παράλληλα, η υπέρ του δέοντος ρύθμιση, που συχνά ακολουθεί, ενδέχεται να δημιουργήσει νέες μορφές φορμαλιστικής συμμόρφωσης, ενισχύοντας εκ νέου την οργανωτική υποκρισία αντί να την εξαλείψει. Το φαινόμενο αυτό αναδεικνύει τον φαύλο κύκλο μεταξύ ESG απάτης, απονομιμοποίησης και κανονιστικής αusterοποίησης (Berg, Kölbel, & Rigobon, 2022).

Ιδιαίτερη σημασία αποκτά η εννοιολογική σύνδεση της ESG απάτης με το έγκλημα του «λευκού κολλάρου». Από την εγκληματολογική σκοπιά, η ESG απάτη εντάσσεται σε ένα πλαίσιο θεσμικά νομιμοποιημένων πρακτικών, οι οποίες αποκρύπτουν τη βλάβη πίσω από τεχνικούς όρους και κανονιστικές διαδικασίες. Έτσι, η χαμηλή ορατότητα της βλάβης και η χρονική καθυστέρηση στην αποκάλυψή της ενισχύουν τη δυσκολία της κοινωνικής καταδίκης, επιτρέποντας, όμως, την αναπαραγωγή της απάτης. Ωστόσο, όταν η απάτη αποκαλύπτεται, η αντίδραση είναι δυσανάλογα έντονη, καθώς πλήττει θεμελιώδεις αξίες όπως η διαφάνεια και η αξιοπιστία των θεσμών (Coffee, 2020).

Η εννοιολογική ανάλυση καταδεικνύει, επίσης, ότι η θεσμική απονομιμοποίηση δεν αποτελεί στιγμιαίο γεγονός, αλλά μια δυναμική και εξελισσόμενη διαδικασία, καθώς η ESG απάτη λειτουργεί ως ένας καταλύτης, ο οποίος ενισχύει τις προϋπάρχουσες τάσεις δυσπιστίας απέναντι στις επιχειρήσεις και στους ρυθμιστικούς μηχανισμούς. Σε αυτό το πλαίσιο, η απονομιμοποίηση αποκτά χαρακτηριστικά κρίσης, η οποία επηρεάζει όχι μόνο τη βιώσιμη χρηματοδότηση, αλλά και την ευρύτερη αντίληψη για την ικανότητα των αγορών να αυτορυθμίζονται (Suchman, 1995).

Συνοψίζοντας, οι εννοιολογικές σχέσεις μεταξύ της ESG απάτης και της θεσμικής απονομιμοποίησης αναδεικνύουν ότι η παραπλανητική βιωσιμότητα δεν συνιστά απλώς ένα ζήτημα παραβίασης κανόνων, αλλά μια βαθύτερη κρίση θεσμικής

εμπιστοσύνης. Η ESG απάτη αποδομεί το ηθικό και το κανονιστικό υπόβαθρο της βιώσιμης χρηματοδότησης, οδηγώντας σε απώλεια κοινωνικής αποδοχής και σε αμφισβήτηση των θεσμών που τη στηρίζουν και η κατανόηση αυτής της σχέσης αποτελεί προϋπόθεση για την ανάπτυξη αποτελεσματικών μηχανισμών πρόληψης και αποκατάστασης της εμπιστοσύνης.

5.4. Η ESG απάτη ως έγκλημα «λευκού κολλάρου» και ο συστημικός κίνδυνος

Η εννοιολογική και η εγκληματολογική προσέγγιση της ESG απάτης ως ένα έγκλημα «λευκού κολλάρου», αποτελεί ένα κρίσιμο βήμα για την κατανόηση της φύσης, της δυναμικής και των κοινωνικών της επιπτώσεων. Αντίθετα από τις παραδοσιακές μορφές οικονομικής απάτης, η ESG απάτη δεν εκδηλώνεται εκτός του θεσμικού πλαισίου, αλλά αναπτύσσεται εντός θεσμικά νομιμοποιημένων δομών, αξιοποιώντας έτσι τους ίδιους τους μηχανισμούς της εταιρικής διακυβέρνησης, της βιώσιμης χρηματοδότησης και της κανονιστικής συμμόρφωσης. Υπό αυτή την έννοια, εντάσσεται πλήρως στον κλασικό ορισμό του εγκλήματος «λευκού κολλάρου», όπως αυτός διατυπώθηκε από τον Sutherland, δηλαδή ως μια κοινωνικά επιζήμια συμπεριφορά, η οποία τελείται από άτομα ή από οργανισμούς υψηλού κοινωνικού κύρους, στο πλαίσιο της επαγγελματικής τους δραστηριότητας.

Η σύγχρονη βιβλιογραφία αναγνωρίζει ότι η ESG απάτη συγκεντρώνει όλα τα δομικά εκείνα χαρακτηριστικά του εγκλήματος του «λευκού κολλάρου», όπως υψηλό βαθμό τεχνικής και κανονιστικής πολυπλοκότητας, ασυμμετρία πληροφόρησης μεταξύ δραστών και θυμάτων, περιορισμένη ορατότητα της βλάβης και σημαντική δυσκολία εντοπισμού και απόδειξης της πρόθεσης (Coffee, 2020). Οι πρακτικές greenwashing, social-washing και governance-washing δεν βασίζονται σε άμεση παραβίαση κανόνων, αλλά στην επιλεκτική γνωστοποίηση, στην ασαφή μεθοδολογία, στους υπερβολικούς ισχυρισμούς και στη στρατηγική χρήση διάφορων κανονιστικών κενών. Η απάτη, επομένως, δεν εκδηλώνεται ως μια κατάφωρη παρανομία, αλλά ως μια «νομιμοφανής» πρακτική, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται η κοινωνική και η νομική της αναγνώριση.

Από τη σκοπιά της εγκληματολογίας, η ESG απάτη εντάσσεται στο φαινόμενο της θεσμικής εγκληματικότητας (organizational crime), όπου η ευθύνη δεν αποδίδεται εύκολα σε μεμονωμένα φυσικά πρόσωπα, αλλά διαχέεται σε συλλογικές οργανωτικές

αποφάσεις. Η συλλογικότητα αυτή λειτουργεί ως μια ασπίδα ατιμωρησίας, καθώς καθιστά δυσχερή τον εντοπισμό του δόλου και την απόδοση της προσωπικής ευθύνης, ενώ η έλλειψη σαφών ποινικών τυποποιήσεων για την ESG απάτη, ενισχύει περαιτέρω αυτό το φαινόμενο, επιτρέποντας την αναπαραγωγή παραπλανητικών πρακτικών στο όνομα της κανονιστικής συμμόρφωσης (Bebbington, Unerman, & O'Dwyer, 2014).

Η κοινωνική βλάβη η οποία προκαλείται από την ESG απάτη δεν είναι άμεση ούτε εύκολα μετρήσιμη, γεγονός που αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα των εγκλημάτων «λευκού κολλάρου». Οι επενδυτές, οι καταναλωτές και η κοινωνία στο σύνολό της δεν υφίστανται άμεσα ορατή ζημία, αλλά εκτίθενται σε σωρευτικούς κινδύνους, οι οποίοι αφορούν τη στρεβλή κατανομή κεφαλαίων, την υπονόμευση της βιώσιμης ανάπτυξης και τη διάβρωση της εμπιστοσύνης στους θεσμούς. Έτσι η ESG απάτη οδηγεί σε επενδυτικές αποφάσεις, οι οποίες βασίζονται σε παραπλανητικά δεδομένα, ενισχύοντας τις δραστηριότητες που εμφανίζονται ως «βιώσιμες», ενώ στην πράξη επιβαρύνουν το περιβάλλον και την κοινωνία (Serafeim, 2022).

Η συστημική διάσταση της ESG απάτης καθίσταται ιδιαίτερα εμφανής όταν εξεταστεί ο ρόλος των ενδιάμεσων θεσμικών φορέων. Οι οίκοι αξιολόγησης ESG, οι ελεγκτικές εταιρείες και οι σύμβουλοι βιωσιμότητας, λειτουργούν ως «θεματοφύλακες» της αξιοπιστίας του συστήματος, παρόλο που στη βιβλιογραφία αναδεικνύεται ότι συχνά συμμετέχουν, άμεσα ή έμμεσα, στην αναπαραγωγή της παραπλάνησης. Η έλλειψη ενιαίων μεθοδολογιών, οι συγκρούσεις συμφερόντων και η εμπορευματοποίηση της ESG αξιολόγησης δημιουργούν ένα περιβάλλον στο οποίο η παραπλανητική πληροφόρηση αποκτά θεσμική κανονικότητα. Υπό αυτή την έννοια, η ESG απάτη δεν αποτελεί μεμονωμένο περιστατικό, αλλά προϊόν ενός ευρύτερου οικοσυστήματος θεσμικών πρακτικών (Berg, Kölbel, & Rigobon, 2022).

Η έννοια του συστημικού κινδύνου αποκτά ιδιαίτερη σημασία στη συζήτηση για την ESG απάτη, μιας και η επαναλαμβανόμενη εμφάνιση περιστατικών παραπλανητικής βιωσιμότητας υπονομεύει τη συνολική αξιοπιστία των μηχανισμών βιώσιμης χρηματοδότησης, οδηγώντας έτσι σε γενικευμένη δυσπιστία απέναντι στα ESG προϊόντα και στους σχετικούς δείκτες. Η βιβλιογραφία επισημαίνει ότι, σε συνθήκες μειωμένης εμπιστοσύνης, οι αγορές τείνουν να αποσύρονται από τις επενδύσεις μακροπρόθεσμου χαρακτήρα, γεγονός όμως που αντιβαίνει στους στόχους

της βιώσιμης ανάπτυξης και εντείνει τη χρηματοοικονομική αστάθεια (Kotsantonis, Pinney, & Serafeim, 2016).

Επιπλέον, η ESG απάτη ενισχύει τον κίνδυνο μιας κανονιστικής αιχμαλωσίας (regulatory capture), καθώς οι ισχυροί οργανωτικοί «παίκτες» μπορούν να επηρεάσουν το θεσμικό πλαίσιο, προς όφελός τους, διαμορφώνοντας έτσι τους κανόνες εκείνους που ευνοούν τη φορμαλιστική συμμόρφωση, έναντι της ουσιαστικής αλλαγής. Η θεσμική αυτή αποτυχία επιτείνει τη διάσταση μεταξύ των κανονιστικών προσδοκιών και των πραγματικών πρακτικών, αναπαράγοντας έτσι τον φαύλο κύκλο της απονομιμοποίησης (Aguilera & Crespi-Cladera, 2016).

Επίσης η εγκληματολογική βιβλιογραφία υπογραμμίζει ότι η αντιμετώπιση της ESG απάτης ως ενός συστημικού κινδύνου απαιτεί μετατόπιση από μια στενή, διοικητική λογική συμμόρφωσης, σε μια ευρύτερη θεσμική και ποινική προσέγγιση. Η αναγνώριση της ESG απάτης ως μορφής εγκλήματος «λευκού κολλάρου» καθιστά αναγκαία την ενίσχυση των μηχανισμών ελέγχου, την αυστηροποίηση των κυρώσεων και την εμπλοκή εξειδικευμένων επαγγελματιών, όπως είναι οι εγκληματολόγοι λογιστές, για τη διερεύνηση και την τεκμηρίωση των παραπλανητικών πρακτικών (Bierstaker, Brody, & Pacini, 2006).

Συνοψίζοντας, η ESG απάτη συνιστά μια σύγχρονη μορφή εγκλήματος «λευκού κολλάρου» με σαφείς συστημικές προεκτάσεις, καθώς η θεσμική της ενσωμάτωση, η χαμηλή ορατότητα της βλάβης και η διάχυση της ευθύνης, καθιστούν την αντιμετώπισή της ιδιαίτερα σύνθετη. Ωστόσο, η αναγνώρισή της, ως συστημικού κινδύνου, αποτελεί κρίσιμη προϋπόθεση για την αποκατάσταση της θεσμικής εμπιστοσύνης και τη διασφάλιση της αξιοπιστίας της βιώσιμης χρηματοδότησης.

5.5. Ο ρόλος της λογιστικής εγκληματολογίας στην πρόληψη και αντιμετώπιση της ESG απάτης

Η ανάδειξη της ESG απάτης ως μιας μορφής εγκλήματος «λευκού κολλάρου» και ως συστημικού θεσμικού κινδύνου καθιστά αναγκαία την εμπλοκή των εξειδικευμένων μηχανισμών ελέγχου και επαλήθευσης, οι οποίοι υπερβαίνουν τα όρια της παραδοσιακής χρηματοοικονομικής λογιστικής. Σε αυτό το πλαίσιο, η λογιστική εγκληματολογία (forensic accounting) αναδεικνύεται ως ένα ιδιαίτερα κρίσιμο

εργαλείο, τόσο για την πρόληψη όσο και για την αντιμετώπιση της ESG απάτης, καθώς συνδυάζει τεχνικές λογιστικής ανάλυσης, ελεγκτικής διερεύνησης και νομικής τεκμηρίωσης (Bierstaker, Brody, & Pacini, 2006).

Η ιδιαιτερότητα της ESG απάτης έγκειται στο γεγονός ότι αφορά κατά κύριο λόγο τα μη χρηματοοικονομικά δεδομένα, τα οποία δεν υπόκεινται στο ίδιο επίπεδο τυποποίησης και ελέγχου με τις οικονομικές καταστάσεις, ενώ οι δείκτες της περιβαλλοντικής επίδοσης, της κοινωνικής συμμόρφωσης και της εταιρικής διακυβέρνησης, συχνά βασίζονται σε εκτιμήσεις, σε ποιοτικές δηλώσεις και σε σύνθετες μεθοδολογίες, γεγονός που αυξάνει τον κίνδυνο της παραποίησης, της επιλεκτικής γνωστοποίησης και της στρατηγικής ασάφειας. Είναι η λογιστική εγκληματολογία που καλείται να καλύψει αυτό το θεσμικό κενό, εφαρμόζοντας διάφορες τεχνικές ανάλυσης δυσλειτουργιών, διασταύρωσης δεδομένων και αξιολόγησης κινδύνου, προσαρμοσμένες στη φύση των ESG πληροφοριών (Gibson, Krueger, & Schmidt, 2021).

Σε επίπεδο πρόληψης, ο ρόλος του εγκληματολόγου λογιστή είναι καίριος στη φάση του σχεδιασμού και της εφαρμογής των συστημάτων του εσωτερικού ελέγχου. Η ενσωμάτωση εγκληματολογικής σκέψης (forensic mindset) στη διαχείριση ESG δεδομένων επιτρέπει την έγκαιρη αναγνώριση σημείων υψηλού κινδύνου, όπως η υπερβολική εξάρτηση από τα αυτοαναφερόμενα στοιχεία, η απουσία των επαληθεύσιμων πηγών και η ασυνέπεια μεταξύ των διαφορετικών εκθέσεων βιωσιμότητας. Οι οργανισμοί που ενσωματώνουν εγκληματολογικούς ελέγχους στα συστήματα ESG παρουσιάζουν μειωμένη πιθανότητα εμπλοκής σε φαινόμενα greenwashing και παραπλανητικής βιωσιμότητας (Bierstaker, Brody, & Pacini, 2006).

Η πρόληψη συνδέεται, επίσης, με τη διαμόρφωση μιας κουλτούρας διαφάνειας και λογοδοσίας, εντός των οργανισμών και ο εγκληματολόγος λογιστής συμβάλλει στη διαμόρφωση διάφορων πολιτικών συμμόρφωσης, οι οποίοι δεν περιορίζονται στη φορμαλιστική εκπλήρωση των κανονιστικών απαιτήσεων, αλλά στοχεύουν στην ουσιαστική ενσωμάτωση των ESG αρχών στη λειτουργία της επιχείρησης. Έτσι, η συμβολή αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία στο πλαίσιο της CSRD, όπου η υποχρεωτική διασφάλιση (assurance) της βιώσιμης πληροφόρησης απαιτεί ένα αυξημένο επίπεδο επαγγελματικής κρίσης και ανεξαρτησίας (OECD, 2021).

Σχετικά με τον τρόπο ανίχνευσης, η λογιστική εγκληματολογία παρέχει τα εργαλεία για τον εντοπισμό παραπλανητικών πρακτικών, που, όμως, δεν είναι άμεσα ορατές μέσω των συμβατικών ελεγκτικών διαδικασιών. Τεχνικές όπως η ανάλυση τάσεων, η συγκριτική αξιολόγηση (benchmarking), η ανίχνευση ασυνέπειας μεταξύ ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων και η διασταύρωση ESG δηλώσεων με εξωτερικές πηγές πληροφόρησης, αποτελούν τα βασικά εργαλεία του εγκληματολόγου λογιστή, ενώ η βιβλιογραφία αναγνωρίζει ότι η εφαρμογή αυτών των τεχνικών είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική στον εντοπισμό governance-washing και στα social-washing, όπου οι αποκλίσεις είναι συχνά πιο δυσδιάκριτες από το περιβαλλοντικό greenwashing (Bebbington, Unerman, & O'Dwyer, 2014).

Ιδιαίτερη σημασία έχει και ο ρόλος της λογιστικής εγκληματολογίας, στη διερεύνηση των περιστατικών ESG απάτης, μετά την αποκάλυψή τους. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο εγκληματολόγος λογιστής λειτουργεί ως ένας συνδυετικός κρίκος, μεταξύ της λογιστικής ανάλυσης και της νομικής τεκμηρίωσης, συμβάλλοντας έτσι στη στοιχειοθέτηση της υλικής παραπλάνησης και της πρόθεσης. Η ικανότητα σύνδεσης των μη χρηματοοικονομικών δεδομένων με οικονομικές επιπτώσεις είναι κρίσιμη για την απόδειξη της ζημίας και τη θεμελίωση της ευθύνης, ιδίως σε περιβάλλοντα όπου η ESG απάτη κινείται στη «γκρίζα ζώνη», δηλαδή μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας (Coffee, 2020).

Στη βιβλιογραφία υπογραμμίζεται, επίσης, ο ρόλος της λογιστικής εγκληματολογίας, αναφορικά με τη θεσμική αποκατάσταση της εμπιστοσύνης. Η συμμετοχή ανεξάρτητων εγκληματολόγων λογιστών στη διασφάλιση ESG δεδομένων ενισχύει την αξιοπιστία των εκθέσεων βιωσιμότητας και λειτουργεί ως αντίβαρο στη δυσπιστία που προκαλούν τα επαναλαμβανόμενα σκάνδαλα. Σε αυτό το πλαίσιο, η εγκληματολογική διασφάλιση δεν αποτελεί απλώς τεχνική διαδικασία, αλλά θεσμικό μηχανισμό επανανομιμοποίησης της βιώσιμης χρηματοδότησης (Serafeim, 2022).

Παρά τα πλεονεκτήματα, στη βιβλιογραφία αναγνωρίζονται και οι περιορισμοί της λογιστικής εγκληματολογίας στην αντιμετώπιση της ESG απάτης, ενώ η απουσία ενιαίων προτύπων για τα ESG δεδομένα, η πολυπλοκότητα των μεθοδολογιών και η ταχεία εξέλιξη του κανονιστικού πλαισίου, δημιουργούν προκλήσεις για την αποτελεσματική εφαρμογή εγκληματολογικών ελέγχων. Επιπλέον, η εξάρτηση των εγκληματολόγων λογιστών από τις ίδιες τις επιχειρήσεις που ελέγχουν εγείρει

ζητήματα ανεξαρτησίας και σύγκρουσης συμφερόντων, τα οποία πρέπει να αντιμετωπιστούν μέσω των θεσμικών εγγυήσεων (Berg, Kölbel, & Rigobon, 2022).

Συνολικά, η λογιστική εγκληματολογία αναδεικνύεται ως ο βασικός πυλώνας στην πρόληψη και αντιμετώπιση της ESG απάτης, γεφυρώνοντας και το χάσμα μεταξύ της κανονιστικής συμμόρφωσης και της ουσιαστικής διαφάνειας, ενώ ο ρόλος της δεν περιορίζεται στον εντοπισμό παραβάσεων, αλλά επεκτείνεται στη διαμόρφωση θεσμικών μηχανισμών, που ενισχύουν τη λογοδοσία, αποτρέπουν την οργανωτική υποκρισία και συμβάλλουν στην αποκατάσταση της θεσμικής εμπιστοσύνης.

5.6. Η συνθετική αποτίμηση και το ερμηνευτικό μοντέλο της ESG απάτης

Η συνθετική αποτίμηση των βιβλιομετρικών ευρημάτων και των θεωρητικών προσεγγίσεων, που αναλύθηκαν στις προηγούμενες υποενότητες, καταδεικνύει ότι η ESG απάτη δεν μπορεί να ερμηνευθεί επαρκώς ως μια μεμονωμένη πρακτική παραπλανητικής πληροφόρησης, αλλά συνιστά ένα πολυεπίπεδο και δυναμικό φαινόμενο, το οποίο αναπτύσσεται στη διασταύρωση αγορών, θεσμών και κανονιστικών πλαισίων.

Η βιβλιομετρική ανάλυση κατέδειξε ότι η επιστημονική συζήτηση, γύρω από την ESG απάτη, εξελίσσεται παράλληλα με τη θεσμοθέτηση της βιώσιμης χρηματοδότησης και την αυξανόμενη εξάρτηση των επενδυτικών αποφάσεων, από μη χρηματοοικονομικούς δείκτες. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει ότι η ESG απάτη δεν αποτελεί μια εξωτερική απειλή ως προς το σύστημα, αλλά μια εγγενή παρενέργεια της θεσμικής του ανάπτυξης και όσο αυξάνεται η κανονιστική και η αγοραία αξία των ESG κριτηρίων, τόσο ενισχύονται τα κίνητρα για τη στρατηγική παραπλάνηση και τη φορμαλιστική συμμόρφωση (Kotsantonis, Pinney, & Serafeim, 2016).

Στον πυρήνα του ερμηνευτικού μοντέλου βρίσκεται η έννοια της θεσμικής νομιμοποίησης κι έτσι οι επιχειρήσεις-οργανισμοί επιδιώκουν τη νομιμοποίησή τους, μέσω της υιοθέτησης ESG πολιτικών και της δημοσιοποίησης εκθέσεων βιωσιμότητας, ανταποκρινόμενες στις κοινωνικές και στις κανονιστικές προσδοκίες. Ωστόσο, όταν η συμμόρφωση αυτή περιορίζεται στο επίπεδο της ρητορικής και της τυπικής δομής, χωρίς ουσιαστική μεταβολή των επιχειρησιακών πρακτικών, ενεργοποιείται ο

μηχανισμός της αποσύνδεσης (decoupling) και της οργανωτικής υποκρισίας και η ESG απάτη, στο πλαίσιο αυτό, λειτουργεί ως στρατηγικό εργαλείο διατήρησης της νομιμοποίησης, το οποίο όμως ενέχει τον κίνδυνο της απότομης απονομιμοποίησης, σε περίπτωση αποκάλυψης (Meyer & Rowan, 1977).

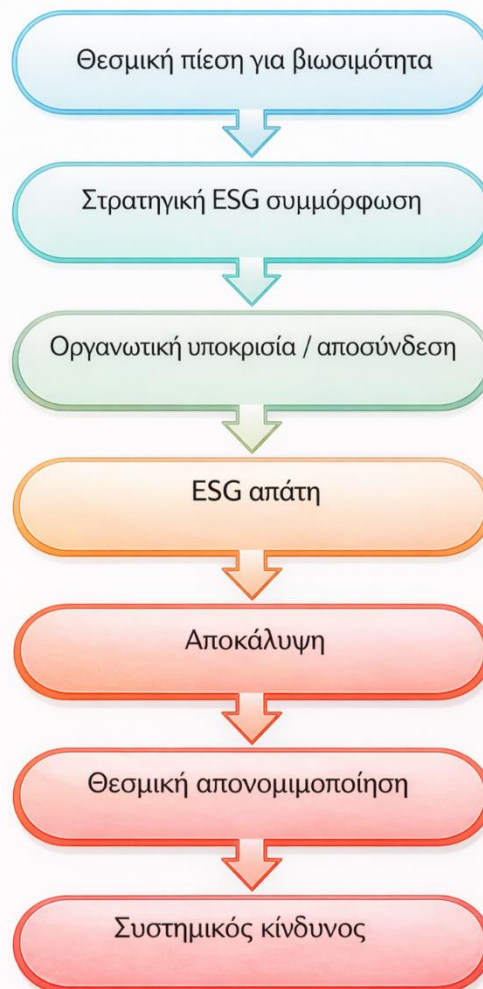
Η αποκάλυψη περιστατικών ESG απάτης δεν οδηγεί απλώς σε εταιρική κρίση, αλλά πυροδοτεί μια ευρύτερη διαδικασία θεσμικής απονομιμοποίησης και στη βιβλιογραφία καταδεικνύεται ότι τα επαναλαμβανόμενα σκάνδαλα παραπλανητικής βιωσιμότητας οδηγούν σε συσσωρευτική διάβρωση της εμπιστοσύνης, όχι μόνο προς τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις, αλλά και προς τους θεσμούς εποπτείας, τους οίκους αξιολόγησης και το ίδιο το πλαίσιο της βιώσιμης χρηματοδότησης (Suchman, 1995). Το φαινόμενο αυτό περιγράφεται και ως θεσμική μόλυνση, μιας και η δυσπιστία γενικεύεται και αποκτά συστημικά χαρακτηριστικά (Aguilera & Crespi-Cladera, 2016).

Το ερμηνευτικό μοντέλο ενσωματώνει την εγκληματολογική διάσταση της ESG απάτης ως εγκλήματος «λευκού κολλάρου», όπου η ESG απάτη τελείται από θεσμικά ισχυρούς «παίκτες», αξιοποιεί την κανονιστική πολυπλοκότητα και παράγει διάχυτες και καθυστερημένες κοινωνικές βλάβες. Η χαμηλή ορατότητα της ζημίας και η δυσκολία απόδειξης της πρόθεσης, επιτρέπουν την αναπαραγωγή της απάτης εντός ενός πλαισίου φαινομενικής νομιμότητας. Στο μοντέλο αυτό, η ESG απάτη δεν αποτελεί απόκλιση από το σύστημα, αλλά λειτουργεί ως «σκιώδης» πρακτική εντός του, η οποία αποκαλύπτει και τις δομικές του αδυναμίες (Coffee, 2020).

Η συστημική διάσταση της ESG απάτης αποτυπώνεται στη σχέση της με τον επενδυτικό και τον χρηματοοικονομικό κίνδυνο, ενώ η παραπλανητική ESG πληροφόρηση οδηγεί σε μια στρεβλή κατανομή κεφαλαίων, υπονομεύοντας τη λειτουργία των αγορών και τη μετάβαση προς νέα βιώσιμα οικονομικά μοντέλα. Η απώλεια εμπιστοσύνης στους ESG δείκτες και στα βιώσιμα επενδυτικά προϊόντα εντείνει την αστάθεια και ενισχύει την ανάγκη μιας κανονιστικής παρέμβασης, η οποία, όμως, αν δεν συνοδεύεται από ουσιαστικούς μηχανισμούς ελέγχου, ενδέχεται να αναπαράγει νέες μορφές φορμαλιστικής συμμόρφωσης (Berg, Kölbel, & Rigobon, 2022).

Στο πλαίσιο του συνθετικού μοντέλου, η λογιστική εγκληματολογία αναδεικνύεται ως κρίσιμος διαμεσολαβητικός μηχανισμός μεταξύ της κανονιστικής συμμόρφωσης και της ουσιαστικής διαφάνειας. Ο εγκληματολόγος λογιστής λειτουργεί ως θεσμικό ανάχωμα, απέναντι στην οργανωτική υποκρισία, εντοπίζοντας ασυνέπειες, επαληθεύοντας μη χρηματοοικονομικά δεδομένα και συμβάλλοντας στη στοιχειοθέτηση παραπλανητικών πρακτικών, ενώ η παρουσία ανεξάρτητων εγκληματολογικών ελέγχων ενισχύει την αξιοπιστία του ESG πλαισίου και περιορίζει τον κίνδυνο θεσμικής απονομιμοποίησης (Bierstaker, Brody, & Pacini, 2006).

Το προτεινόμενο ερμηνευτικό μοντέλο ESG απάτης μπορεί να αποδοθεί και ως μια δυναμική αλληλουχία:

Σε κάθε στάδιο της αλληλουχίας αυτής, η απουσία ουσιαστικών μηχανισμών ελέγχου, ενισχύει την πιθανότητα μετάβασης στο επόμενο στάδιο, ενώ η παρέμβαση της λογιστικής εγκληματολογίας μπορεί να λειτουργήσει ανασχετικά.

Συνολικά, η συνθετική αποτίμηση καταδεικνύει ότι η ESG απάτη αποτελεί προϊόν της έντασης, μεταξύ κανονιστικής φιλοδοξίας και οργανωτικής πραγματικότητας. Η αντιμετώπισή της δεν μπορεί να περιοριστεί σε αυστηρότερη ρύθμιση ή σε επικοινωνιακές διορθώσεις, αλλά απαιτεί μια ολοκληρωμένη θεσμική προσέγγιση, η οποία μπορεί να συνδυάσει διαφάνεια, λογοδοσία και εγκληματολογική επαγρύπνηση.

Το παρόν κεφάλαιο επικεντρώθηκε στη συστηματική ανάλυση και ερμηνεία των βιβλιομετρικών ευρημάτων που αφορούν την ESG απάτη, τη θεσμική απονομιμοποίηση και τον ρόλο της λογιστικής εγκληματολογίας, με στόχο την υπέρβαση μιας αποσπασματικής ή περιγραφικής προσέγγισης του φαινομένου. Η συνθετική επεξεργασία της διεθνούς βιβλιογραφίας ανέδειξε ότι η ESG απάτη δεν αποτελεί περιθωριακή παρεκτροπή της επιχειρηματικής πρακτικής, αλλά ενσωματώνεται δομικά στη σύγχρονη αρχιτεκτονική της βιώσιμης χρηματοδότησης και της εταιρικής διακυβέρνησης.

Εν κατακλείδι, η χρονική εξέλιξη της επιστημονικής παραγωγής κατέδειξε ότι το ερευνητικό ενδιαφέρον για την ESG απάτη αυξάνεται, παράλληλα με τη θεσμική εδραίωση των ESG κριτηρίων και τη μετατροπή τους σε κεντρικό μηχανισμό αξιολόγησης επενδυτικού κινδύνου. Η δε μετάβαση της βιβλιογραφίας, από τις περιγραφικές αναλύσεις της βιωσιμότητας, στις κριτικές και εγκληματολογικές προσεγγίσεις, υποδηλώνει ότι η επιστημονική κοινότητα αναγνωρίζει πλέον την ESG απάτη ως ένα φαινόμενο με βαθιές θεσμικές και κοινωνικές επιπτώσεις (Serafeim, 2022).

Η χαρτογράφηση δε των θεματικών συστάδων ανέδειξε τη πολυδιάστατη φύση της ESG απάτης, ενώ το greenwashing, το social-washing και το governance-washing δεν αναλύονται ως μεμονωμένες πρακτικές, αλλά ως διαφορετικές εκφάνσεις ενός ενιαίου μηχανισμού παραπλανητικής συμμόρφωσης, ο οποίος αξιοποιεί την κανονιστική πολυπλοκότητα και την ασυμμετρία πληροφόρησης. Παράλληλα, η ανάδειξη θεματικών συστάδων, οι οποίες αφορούν τη θεσμική νομιμοποίηση, τους

ενδιάμεσους φορείς και την κανονιστική συμμόρφωση, καταδεικνύει ότι η ESG απάτη είναι προϊόν αλληλεπίδρασης πολλαπλών θεσμικών επιπέδων και όχι μια αποκλειστική ευθύνη των επιχειρήσεων-οργανισμών (Berg, Kölbel, & Rigobon, 2022).

Επίσης η εννοιολογική ανάλυση των σχέσεων μεταξύ της ESG απάτης και της θεσμικής απονομιμοποίησης, ανέδειξε τον ρόλο της οργανωτικής υποκρισίας και της αποσύνδεσης (decoupling), ως βασικών μηχανισμών παραγωγής παραπλανητικής βιωσιμότητας. Οι επιχειρήσεις-οργανισμοί υιοθετούν τυπικά ESG δομές και αφηγήματα, με σκοπό τη διατήρηση της κοινωνικής και της επενδυτικής αποδοχής, χωρίς όμως να μεταβάλλουν ουσιαστικά τις επιχειρησιακές τους πρακτικές και όταν αυτή η ασυμφωνία αποκαλύπτεται, η απώλεια εμπιστοσύνης δεν περιορίζεται σε επίπεδο μεμονωμένων οργανισμών, αλλά επεκτείνεται στο σύνολο του θεσμικού πλαισίου της βιώσιμης χρηματοδότησης, επιβεβαιώνοντας τη σωρευτική φύση της θεσμικής απονομιμοποίησης (Suchman, 1995).

Η εγκληματολογική δε θεώρηση της ESG απάτης, ως εγκλήματος «λευκού κολλάρου», ενίσχυσε περαιτέρω την κατανόηση του φαινομένου, καθώς η ESG απάτη χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό θεσμικής ενσωμάτωσης, χαμηλή ορατότητα της κοινωνικής βλάβης και διάχυση της ευθύνης σε οργανωτικές δομές, γεγονός που δυσχεραίνει την ανίχνευση και την ποινική της αντιμετώπιση. Η συστημική της διάσταση αναδεικνύεται μέσα από τη στρεβλή κατανομή κεφαλαίων, τη διάβρωση της επενδυτικής εμπιστοσύνης και την υπονόμευση των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης, καθιστώντας έτσι την ESG απάτη όχι μόνο οικονομικό, αλλά και θεσμικό κίνδυνο (Coffee, 2020).

Ιδιαίτερη σημασία απέκτησε επίσης και ο ρόλος της λογιστικής εγκληματολογίας, η οποία αναδείχθηκε ως κρίσιμος θεσμικός μηχανισμός πρόληψης, ανίχνευσης και αποκατάστασης της εμπιστοσύνης, μιας και η εγκληματολογική προσέγγιση γεφυρώνει το κενό μεταξύ κανονιστικής συμμόρφωσης και ουσιαστικής διαφάνειας, παρέχοντας τα εργαλεία για την επαλήθευση των μη χρηματοοικονομικών δεδομένων και τη στοιχειοθέτηση παραπλανητικών πρακτικών. Η συμμετοχή δε ανεξάρτητων εγκληματολόγων λογιστών, στη διασφάλιση ESG δεδομένων, ενισχύει τη θεσμική αξιοπιστία του πλαισίου βιώσιμης πληροφόρησης και λειτουργεί ανασχετικά απέναντι στη δυναμική της απονομιμοποίησης (Bierstaker, Brody, & Pacini, 2006).

Επίσης η συνθετική αποτίμηση των ευρημάτων οδήγησε στη διαμόρφωση ενός ερμηνευτικού μοντέλου ESG απάτης, το οποίο αποτυπώνει τη δυναμική αλληλουχία μεταξύ θεσμικής πίεσης για βιωσιμότητα, στρατηγικής συμμόρφωσης, οργανωτικής υποκρισίας, παραπλανητικής ESG πληροφόρησης και τελικά θεσμικής απονομιμοποίησης και συστημικού κινδύνου. Το μοντέλο αυτό αναδεικνύει ότι η ESG απάτη δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά με αποσπασματικές παρεμβάσεις ή αποκλειστικά μέσω αυστηρότερης ρύθμισης, αλλά απαιτεί μια ολιστική θεσμική προσέγγιση, η οποία να ενσωματώνει μηχανισμούς ουσιαστικού ελέγχου και λογοδοσίας. Συμπερασματικά, καταδείχτηκε ότι η ESG απάτη αποτελεί σύμπτωμα των δομικών εντάσεων που χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη μετάβαση προς τη βιώσιμη χρηματοδότηση. Η επιδίωξη δε της βιωσιμότητας ως θεσμικού στόχου, όταν δεν συνοδεύεται από επαρκείς μηχανισμούς επαλήθευσης και εγκληματολογικής εποπτείας, δημιουργεί το έδαφος για την αναπαραγωγή παραπλανητικών πρακτικών και την υπονόμευση της θεσμικής εμπιστοσύνης. Τα συμπεράσματα αυτά αποτελούν και τη βάση για τη συνολική συζήτηση και την εξαγωγή τελικών συμπερασμάτων της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

6. Κεφάλαιο 6^ο : Συζήτηση – Συμπεράσματα

Στο παρόν κεφάλαιο επιχειρείται μια ερμηνευτική αποτίμηση των αποτελεσμάτων, αξιολογώντας τη συμβολή τους στη θεωρητική κατανόηση της ESG απάτης και της θεσμικής απονομιμοποίησης.

Το πρώτο ερευνητικό ερώτημα αφορούσε τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνεται και εξελίσσεται η διεθνής επιστημονική βιβλιογραφία, γύρω από το φαινόμενο της ESG απάτης. Τα ευρήματα της βιβλιομετρικής ανάλυσης κατέδειξαν ότι η ESG απάτη συνιστά ένα ταχέως αναπτυσσόμενο ερευνητικό πεδίο, το οποίο αποκτά ιδιαίτερη δυναμική μετά το 2015 και εντείνεται σημαντικά μετά το 2018 και η χρονική αυτή εξέλιξη δεν είναι τυχαία, αλλά συνδέεται άμεσα με τη θεσμική εδραίωση των ESG κριτηρίων, τη ραγδαία αύξηση των βιώσιμων επενδυτικών προϊόντων και την αποκάλυψη εμβληματικών σκανδάλων παραπλανητικής βιωσιμότητας. Η διαπίστωση δε αυτή επιβεβαιώνει τη θέση της διεθνούς βιβλιογραφίας, ότι η ESG απάτη δεν αποτελεί παροδικό φαινόμενο, αλλά εγγενή πρόκληση της σύγχρονης βιώσιμης χρηματοδότησης (Kotsantonis, Pinney, & Serafeim, 2016).

Παράλληλα, η θεματική διαφοροποίηση της βιβλιογραφίας, όπως αναδείχθηκε στο Κεφάλαιο 4, υποδηλώνει ότι η επιστημονική έρευνα έχει μετατοπιστεί από μια κανονιστική και περιγραφική προσέγγιση της βιωσιμότητας σε μια κριτική και ερμηνευτική ανάλυση των μηχανισμών παραπλάνησης, ενώ η ενίσχυση μελετών, οι οποίες εντάσσουν την ESG απάτη στο πλαίσιο της θεσμικής θεωρίας και της εγκληματολογίας, υποδηλώνει ωρίμανση του πεδίου και επιβεβαιώνει ότι το φαινόμενο αντιμετωπίζεται πλέον ως ένα ζήτημα θεσμικής αξιοπιστίας και όχι απλώς ως ζήτημα εταιρικής ηθικής (Delmas & Burbano, 2011).

Το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα επικεντρώθηκε στις θεωρητικές και εννοιολογικές προσεγγίσεις που συνδέουν την ESG απάτη με τη θεσμική απονομιμοποίηση και το έγκλημα «λευκού κολλάρου». Η ανάλυση αυτών κατέδειξε ότι η θεωρία της νομιμοποίησης και η έννοια της οργανωτικής υποκρισίας προσφέρουν ένα ιδιαίτερα γόνιμο ερμηνευτικό πλαίσιο για την κατανόηση της ESG απάτης. Οι επιχειρήσεις, επιδιώκοντας τη διατήρηση της κοινωνικής και της επενδυτικής αποδοχής τους, υιοθετούν ESG πρακτικές και αφηγήματα, τα οποία, όμως, δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα στην ουσιαστική τους λειτουργία. Όταν η απόκλιση

αυτή αποκαλύπτεται, οδηγεί σε απώλεια της νομιμοποίησης και σε γενικευμένη δυσπιστία, επιβεβαιώνοντας τις θέσεις της θεσμικής θεωρίας περί αποσύνδεσης μεταξύ της τυπικής δομής και της πραγματικής πρακτικής (Meyer & Rowan, 1977).

Η εγκληματολογική ερμηνεία της ESG απάτης, ως εγκλήματος «λευκού κολλάρου», ενισχύει περαιτέρω την κατανόηση του φαινομένου, καθώς αναδεικνύει τη θεσμική ενσωμάτωση, τη χαμηλή ορατότητα της κοινωνικής βλάβης και τη δυσκολία της απόδοσης ευθύνης, ενώ τα ευρήματα της έρευνας επιβεβαιώνουν ότι η ESG απάτη δεν αποτελεί απόκλιση από το σύστημα της βιώσιμης χρηματοδότησης, αλλά εκδηλώνεται εντός αυτού, αξιοποιώντας την κανονιστική πολυπλοκότητα και την ασυμμετρία πληροφόρησης (Coffee, 2020). Η σύνδεση αυτή ενισχύει τη θέση ότι η αντιμετώπιση της ESG απάτης απαιτεί εγκληματολογικά εργαλεία και όχι μόνο κανονιστικές παρεμβάσεις.

Το τρίτο ερευνητικό ερώτημα αφορούσε τον ρόλο της λογιστικής εγκληματολογίας στην πρόληψη και αντιμετώπιση της ESG απάτης. Τα ευρήματα ανέδειξαν ότι η εγκληματολογική λογιστική λειτουργεί ως ένας κρίσιμος θεσμικός διαμεσολαβητής, μεταξύ της κανονιστικής συμμόρφωσης και της ουσιαστικής διαφάνειας, ενώ η δυνατότητα ανάλυσης μη χρηματοοικονομικών δεδομένων, εντοπισμού ανωμαλιών και τεκμηρίωσης παραπλανητικών πρακτικών καθιστά τον εγκληματολόγο λογιστή κομβικό παράγοντα για την αποκατάσταση της θεσμικής εμπιστοσύνης (Bierstaker, Brody, & Pacini, 2006).

Συνολικά, η συζήτηση των ευρημάτων καταδεικνύει ότι η ESG απάτη αποτελεί ένα σύνθετο και πολυεπίπεδο φαινόμενο, το οποίο δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί αποσπασματικά. Η σύνδεση των βιβλιομετρικών αποτελεσμάτων με τις θεωρητικές προσεγγίσεις, επιβεβαιώνει τη βασική υπόθεση της παρούσας έρευνας ότι η ESG απάτη συνιστά έναν μηχανισμό θεσμικής απονομιμοποίησης και έναν συστημικό κίνδυνο για τη βιώσιμη χρηματοδότηση και τα συμπεράσματα αυτά αποτελούν τη βάση για την ανάδειξη των θεωρητικών και πρακτικών συμβολών της έρευνας.

6.1. Η συμβολή της έρευνας

Η παρούσα διπλωματική εργασία συμβάλλει στη θεωρητική συζήτηση γύρω από την ESG απάτη με έναν τρόπο που υπερβαίνει τις περιγραφικές και τις κανονιστικές προσεγγίσεις οι οποίες κυριαρχούν σε μεγάλο μέρος της σχετικής βιβλιογραφίας. Μέσα από τη συνδυαστική αξιοποίηση της βιβλιομετρικής ανάλυσης, της θεσμικής θεωρίας και της εγκληματολογικής οπτικής, η έρευνα προτείνει μια ολοκληρωμένη ερμηνευτική προσέγγιση, η οποία αναδεικνύει την ESG απάτη ως δομικό φαινόμενο της σύγχρονης βιώσιμης χρηματοδότησης και όχι ως μια παρεκκλίνουσα ή μια μεμονωμένη πρακτική.

Βασική θεωρητική συμβολή της έρευνας αποτελεί η εννοιολογική ενοποίηση της ESG απάτης με τη θεωρία της θεσμικής νομιμοποίησης, ενώ συμβάλλει θεωρητικά και μέσω της επέκτασης της έννοιας της οργανωτικής υποκρισίας στο πεδίο της βιώσιμης χρηματοδότησης. Σημαντική θεωρητική συμβολή αποτελεί και η εγκληματολογική εννοιολόγηση της ESG απάτης, ως μορφής εγκλήματος «λευκού κολλάρου», αλλά και η θεωρητική σύνδεση μεταξύ ESG απάτης και συστημικού κινδύνου. Επίσης, η έρευνα εισφέρει θεωρητικά μέσω της ανάδειξης της λογιστικής εγκληματολογίας, ως θεσμικού μηχανισμού επανανομιμοποίησης και συμβάλλει στη μεθοδολογική αξιοποίηση της βιβλιομετρικής ανάλυσης ως εργαλείου θεωρητικής σύνθεσης.

Συνολικά, οι θεωρητικές συμβολές της παρούσας διπλωματικής εργασίας συνίστανται στη μετατόπιση της ανάλυσης της ESG απάτης, από το επίπεδο της μεμονωμένης εταιρικής πρακτικής, στο επίπεδο της θεσμικής λειτουργίας και της συστημικής σταθερότητας. Επιπρόσθετα η έρευνα προτείνει ένα συνεκτικό θεωρητικό πλαίσιο, στο οποίο η ESG απάτη ερμηνεύεται ως προϊόν της έντασης, μεταξύ κανονιστικής φιλοδοξίας και οργανωτικής πραγματικότητας, και στο οποίο η λογιστική εγκληματολογία αναδεικνύεται ως ένας βασικός θεσμικός πυλώνας αντιμετώπισης. Οι θεωρητικές αυτές συμβολές θέτουν τα θεμέλια για τη συζήτηση των πρακτικών και θεσμικών προεκτάσεων της έρευνας.

6.2. Περιορισμοί της έρευνας

Παρά τη θεωρητική και αναλυτική συμβολή της παρούσας διπλωματικής εργασίας, κρίνεται απαραίτητο να αναγνωριστούν και να συζητηθούν οι περιορισμοί της, προκειμένου να αποσαφηνιστεί το εύρος και η ερμηνευτική ισχύς των συμπερασμάτων της. Η αναγνώριση των περιορισμών δεν αποδυναμώνει τα ευρήματα, αλλά αντιθέτως ενισχύει τη μεθοδολογική διαφάνεια και τη συνολική επιστημονική εγκυρότητα της έρευνας.

Πρώτος και βασικός περιορισμός της έρευνας αφορά τη μεθοδολογική επιλογή της βιβλιομετρικής ανάλυσης ως κύριου ερευνητικού εργαλείου. Παρόλο που η βιβλιομετρική προσέγγιση επιτρέπει τη συστηματική χαρτογράφηση της επιστημονικής παραγωγής, των θεματικών τάσεων και των εννοιολογικών συσχετίσεων, ωστόσο δεν παρέχει άμεση εμπειρική πρόσβαση στις πρακτικές των επιχειρήσεων ή στις προθέσεις των οργανωτικών δρώντων. Κατά συνέπεια, τα συμπεράσματα της έρευνας βασίζονται στην ερμηνεία της υπάρχουσας βιβλιογραφίας και όχι στην πρωτογενή συλλογή δεδομένων από οργανισμούς ή επαγγελματίες της αγοράς.

Συναφής με τον παραπάνω περιορισμό είναι και η εξάρτηση της ανάλυσης από δημοσιευμένες επιστημονικές πηγές, οι οποίες ενδέχεται να αντανακλούν συγκεκριμένες θεωρητικές προσεγγίσεις ή ερευνητικές προτεραιότητες. Η επιστημονική βιβλιογραφία, αν και αποτελεί θεμελιώδη πηγή γνώσης, δεν είναι ουδέτερη ως προς τα αντικείμενα που επιλέγει να μελετήσει ή τις οπτικές που προβάλλει. Ως εκ τούτου, ορισμένες πτυχές της ESG απάτης, ιδίως εκείνες που σχετίζονται με τις μη θεσμοθετημένες ή με τις λιγότερο ορατές πρακτικές, ενδέχεται να μην εκπροσωπούνται επαρκώς στο υλικό που αναλύθηκε.

Ένας ακόμη περιορισμός σχετίζεται με τη χρονική διάσταση της ανάλυσης, παρότι η έρευνα καλύπτει μια κρίσιμη περίοδο, κατά την οποία η ESG απάτη αναδεικνύεται ως αντικείμενο επιστημονικής συζήτησης, το πεδίο βρίσκεται σε συνεχή εξέλιξη.

Επιπλέον, η έρευνα επικεντρώθηκε κυρίως στη διεθνή αγγλόφωνη βιβλιογραφία, γεγονός που συνιστά έναν ακόμη περιορισμό, αν και η επιλογή αυτή δικαιολογείται από τη διεθνή φύση του αντικειμένου και την επιστημονική επιρροή

των σχετικών δημοσιεύσεων, ενδέχεται να αποκλείει εθνικές ή περιφερειακές μελέτες που θα μπορούσαν να προσφέρουν εναλλακτικές οπτικές ή εμπειρικά παραδείγματα.

Ένας επιπλέον περιορισμός αφορά τη θεωρητική έμφαση της έρευνας στη θεσμική και στην εγκληματολογική προσέγγιση της ESG απάτης. Παρότι η επιλογή αυτή επέτρεψε τη βαθύτερη κατανόηση των μηχανισμών νομιμοποίησης, απονομιμοποίησης και συστημικού κινδύνου, ενδέχεται να έχει περιορίσει την ανάλυση άλλων διαστάσεων του φαινομένου, όπως οι ψυχολογικοί παράγοντες λήψης αποφάσεων ή οι μικρο-οργανωσιακές δυναμικές. Η έρευνα, συνεπώς, δεν φιλοδοξεί να εξαντλήσει όλες τις θεωρητικές προσεγγίσεις της ESG απάτης, αλλά να συμβάλει σε ένα συγκεκριμένο και συνεκτικό θεωρητικό πλαίσιο.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ο περιορισμός που σχετίζεται με τη γενίκευση των συμπερασμάτων, δεδομένου ότι η έρευνα βασίζεται σε θεωρητική σύνθεση και όχι σε εμπειρική επαλήθευση, τα συμπεράσματα που προκύπτουν δεν μπορούν να εφαρμοστούν μηχανιστικά σε όλες τις περιπτώσεις ή τους κλάδους. Αντιθέτως, θα πρέπει να αξιοποιούνται ως ερμηνευτικό πλαίσιο και σημείο εκκίνησης για περαιτέρω εμπειρική διερεύνηση.

Συνοψίζοντας, οι περιορισμοί της παρούσας έρευνας αφορούν κυρίως τη μεθοδολογική της φύση, το εύρος της βιβλιογραφίας και τη θεωρητική της εστίαση, ενώ η αναγνώρισή τους δεν αναιρεί τη συμβολή της εργασίας, αλλά αντίθετα ενισχύει τη διαφάνεια και τη σαφήνεια, ως προς το τι μπορεί και τι δεν μπορεί να υποστηρίξει. Οι περιορισμοί αυτοί αποτελούν, ταυτόχρονα, αφετηρία για τη διατύπωση προτάσεων για μελλοντική έρευνα.

6.3. Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Οι περιορισμοί που αναγνωρίστηκαν αναδεικνύουν ταυτόχρονα και τις δυνατότητες μιας περαιτέρω επιστημονικής διερεύνησης του φαινομένου της ESG απάτης. Η παρούσα διπλωματική εργασία, εστιάζοντας στη βιβλιομετρική ανάλυση και τη θεωρητική σύνθεση, θέτει τα θεμέλια για μια σειρά από ερευνητικές κατευθύνσεις που μπορούν να εμπλουτίσουν, να εμβαθύνουν και εμπειρικά να επαληθεύσουν τα προτεινόμενα ερμηνευτικά σχήματα.

Έτσι για μια μελλοντική έρευνα προτείνεται η εμπειρική διερεύνηση της ESG απάτης σε επίπεδο επιχειρήσεων και κλάδων, μια συγκριτική ανάλυση των κανονιστικών πλαισίων και των θεσμικών πρακτικών ή μια ερευνητική κατεύθυνση που να αφορά τη διερεύνηση του ρόλου των ενδιάμεσων θεσμικών φορέων, όπως οι οίκοι αξιολόγησης ESG, οι ελεγκτικές εταιρείες και οι πάροχοι συμβουλευτικών υπηρεσιών. Μελλοντικές μελέτες θα μπορούσαν, επίσης, να εξετάσουν την περαιτέρω ανάπτυξη της εγκληματολογικής προσέγγισης της ESG απάτης, αλλά και τη διεπιστημονική προσέγγιση του φαινομένου, συνδυάζοντας τη θεσμική θεωρία, την εγκληματολογία, τη συμπεριφορική οικονομική και την οργανωσιακή ψυχολογία. Τέλος, μια μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να εστιάσει στη μακροχρόνια επίδραση της ESG απάτης στη θεσμική εμπιστοσύνη και τη λειτουργία των αγορών ή να εξετάσει τη σχέση μεταξύ επαναλαμβανόμενων περιστατικών παραπλανητικής βιωσιμότητας και επενδυτικής συμπεριφοράς. Οι προτάσεις για μελλοντική έρευνα, οι οποίες προκύπτουν από την παρούσα διπλωματική εργασία, αναδεικνύουν την ESG απάτη ως ένα σύνθετο και πολυεπίπεδο φαινόμενο, το οποίο απαιτεί συνεχή επιστημονική διερεύνηση.

Η παρούσα διπλωματική εργασία επιχείρησε να διερευνήσει το φαινόμενο της ESG απάτης μέσα από μια συνθετική θεωρητική και βιβλιομετρική προσέγγιση, με στόχο την κατανόηση των θεσμικών, εγκληματολογικών και συστημικών της διαστάσεων. Μέσα σε ένα περιβάλλον όπου τα κριτήρια ESG έχουν αναδειχθεί σε κεντρικό μηχανισμό αξιολόγησης επιχειρήσεων και επενδυτικών επιλογών, διαφάνηκε ότι η παραπλανητική βιωσιμότητα δεν αποτελεί απλώς μια ηθική παρέκκλιση ή επικοινωνιακή υπερβολή, αλλά μια δομική πρόκληση για τη νομιμοποίηση και τη σταθερότητα της βιώσιμης χρηματοδότησης.

Μέσα δε από τη χαρτογράφηση της διεθνούς επιστημονικής βιβλιογραφίας, η έρευνα κατέδειξε ότι το ενδιαφέρον για την ESG απάτη εντείνεται παράλληλα με τη θεσμική εδραίωση των ESG πλαισίων, επιβεβαιώνοντας ότι το φαινόμενο αναδύεται εντός του ίδιου του συστήματος που φιλοδοξεί να προωθήσει τη βιωσιμότητα, ενώ η θεματική και εννοιολογική ανάλυση ανέδειξε ότι η ESG απάτη συνδέεται άρρηκτα με μηχανισμούς οργανωτικής υποκρισίας, αποσύνδεσης μεταξύ λόγου και πράξης και στρατηγικής συμμόρφωσης, οι οποίοι ενεργοποιούνται υπό συνθήκες αυξημένης θεσμικής πίεσης.

Η εργασία υποστηρίζει ότι η ESG απάτη μπορεί να ερμηνευθεί γόνιμα ως μια σύγχρονη μορφή εγκλήματος «λευκού κολλάρου», χαρακτηριζόμενη από θεσμική ενσωμάτωση, χαμηλή ορατότητα της κοινωνικής βλάβης και διάχυση της ευθύνης και η εγκληματολογική αυτή ανάγνωση επέτρεψε τη μετατόπιση της ανάλυσης, από την ατομική ή την επιχειρησιακή συμπεριφορά προς τη συστημική λειτουργία των αγορών και των κανονιστικών μηχανισμών, αναδεικνύοντας την ESG απάτη ως παράγοντα θεσμικής απονομιμοποίησης και συστημικού κινδύνου.

Κεντρικό συμπέρασμα της διπλωματικής αποτελεί η διαπίστωση ότι η αντιμετώπιση της ESG απάτης δεν μπορεί να περιοριστεί σε αυστηρότερη ρύθμιση ή σε τυποποιημένες απαιτήσεις γνωστοποίησης, αλλά αντιθέτως, απαιτεί μια ολιστική θεσμική προσέγγιση, η οποία να συνδυάζει κανονιστική εποπτεία, ουσιαστική λογοδοσία και εξειδικευμένους μηχανισμούς ελέγχου και σε αυτό το πλαίσιο, η λογιστική εγκληματολογία αναδείχθηκε ως κρίσιμος διαμεσολαβητικός θεσμός, ικανός να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ της κανονιστικής συμμόρφωσης και της πραγματικής αξιοπιστίας της ESG πληροφόρησης.

Η συμβολή της παρούσας εργασίας έγκειται στη θεωρητική ενοποίηση διαφορετικών ερευνητικών ρευμάτων και στην πρόταση ενός συνθετικού ερμηνευτικού μοντέλου, το οποίο αποτυπώνει τη δυναμική αλληλουχία μεταξύ της θεσμικής πίεσης για βιωσιμότητα, της στρατηγικής συμμόρφωσης, της παραπλανητικής ESG πρακτικής και τελικά της θεσμικής απονομιμοποίησης. Το μοντέλο αυτό προσφέρει ένα συνεκτικό πλαίσιο κατανόησης του φαινομένου και μπορεί να λειτουργήσει ως βάση, τόσο για την μελλοντική επιστημονική έρευνα, όσο και για τη διαμόρφωση αποτελεσματικότερων θεσμικών παρεμβάσεων.

Συνολικά, η διπλωματική εργασία καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η βιώσιμη χρηματοδότηση δεν μπορεί να εδραιωθεί μόνο μέσω διάφορων κανονιστικών φιλοδοξιών και αφηγημάτων ηθικής υπεροχής και ότι η αξιοπιστία των ESG πλαισίων προϋποθέτει διαφάνεια, επαληθευσιμότητα και θεσμική επαγρύπνηση. Η δε αναγνώριση και η ουσιαστική αντιμετώπιση της ESG απάτης συνιστούν αναγκαία προϋπόθεση για τη διατήρηση της εμπιστοσύνης των αγορών, της κοινωνίας και των θεσμών στη μετάβαση προς ένα πραγματικά βιώσιμο οικονομικό μοντέλο.

Βιβλιογραφία

- Aguilera, R. V., & Crespi-Cladera, R. (2016). Global corporate governance: On the relevance of firms' ownership structure. *Journal of World Business*, σσ. 51(1), 50–57.
- Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). Bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*, σσ. 11(4), 959–975.
- Bebbington, J., Unerman, J., & O'Dwyer, B. (2014). *Sustainability Accounting and Accountability* (2nd ed. εκδ.). London: Routledge.
- Berg, F., Kölbel, J. F., & Rigobon, R. (2022). *Aggregate confusion: The divergence of ESG ratings*. Review of Finance.
- Bierstaker, J., Brody, R. G., & Pacini, C. (2006). Accountants' perceptions regarding fraud detection and prevention methods. *Managerial Auditing Journal*, σσ. 21(5), 520–535.
- Clark, G. L., Feiner, A., & Viehs, M. (2015). *From the stockholder to the stakeholder: How sustainability can drive financial performance*. Oxford: Arabesque Partners.
- Coffee, J. C. (2006). *Gatekeepers: The Professions and Corporate Governance*. Oxford: Oxford University Press.
- Coffee, J. C. (2020). *Corporate Crime and Punishment*. New York: Berrett-Koehler.
- Delmas, M. A., & Burbano, V. C. (2011). The drivers of greenwashing. *California Management Review*, σσ. 54(1), 64–87.
- Delmas, M. A., & Burbano, V. C. (2011). The Drivers of Greenwashing. *California Management Review* 54, σσ. 64–87.
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, σσ. 133, 285–296.
- ESMA. (2023). *Guidelines on ESG fund names: Final report*. Paris: European Securities and Markets Authority.
- European_Commission. (2020). *European skills agenda for sustainable competitiveness, social fairness and resilience*. Publications Office of the European Union.
- European_Commission. (2020). Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council (EU Taxonomy Regulation). *Official Journal of the European Union*, σ. 198.
- European_Commission. (2021). *Study on Sustainability-Related Ratings, Data and Research*. Brussels: European Commission.
- European_Parliament. (2019). *Regulation (EU) 2019/2088 on sustainability-related disclosures in the financial services sector (SFDR)*. European_Parliament & Council of the European Union.

- European Parliament. (2022). *Directive (EU) 2022/2464 on corporate sustainability reporting (CSRD)*. European Parliament & Council of the European Union.
- Gibson, R., Krueger, P., & Schmidt, P. S. (2021). *ESG ratings—A compass without direction*. Review of Finance.
- Guay, T., Doh, J. P., & Sinclair, G. (2004). Non-governmental organizations, shareholder activism, and socially responsible investments: Ethical, strategic, and governance implications. *Journal of Business Ethics*, *σσ.* 52(1), 125–139.
- IPCC. (2021). *Climate Change 2021: The Physical Science Basis*. Paris: Intergovernmental Panel on Climate Change.
- Kotsantonis, S., Pinney, C., & Serafeim, G. (2016). ESG integration in investment management: Myths and realities. *Journal of Applied Corporate Finance*, *σσ.* 28(2), 10–16.
- Kotsantonis, S., Serafeim, G., & Smith, A. B. (2022). Why ESG Fails. *Journal of Applied Corporate Finance*, *σσ.* 34(1) 8–22.
- Lyon, T. P., & Maxwell, J. W. (2011). Greenwash: Corporate environmental disclosure under threat of audit. *Journal of Economics & Management Strategy*, *σσ.* 20(1), 3–41.
- Lyon, T. P., & Montgomery, A. W. (2015). The means and end of greenwash. *Organization & Environment*, *σσ.* 28(2), 223–249.
- Marquis, C., Toffel, M. W., & Zhou, Y. (2016). Scrutiny, norms, and selective disclosure: A global study of greenwashing. *Organization Science*, *σσ.* 27(2), 483–504.
- Meyer, J. W., & Rowan, B. (1977). Institutionalized organizations: Formal structure as myth and ceremony. *American Journal of Sociology*, *σσ.* 83(2), 340–363.
- Mitsilegas, V. (2016). *EU criminal law after Lisbon*. Oxford, UK: Hart Publishing.
- Moloney, N. (2023). *EU securities and financial markets regulation* (4th ed. εκδ.). Oxford, UK: Oxford University Press.
- OECD. (2020). *Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD): Lifelong learning and skills development in the public sector*. OECD Publishing.
- OECD. (2021). *Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD): Skills strategies for effective governance and public value creation*. OECD Publishing.
- Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., Lee, J. Y., & Podsakoff, N. P. (2005). Common method biases in behavioral research: A critical review of the literature and recommended remedies. *Journal of Applied Psychology*, *σσ.* 88(5), 879–903.
- PRI. (2020). *Principles for Responsible Investment*. Annual Report. PRI Association.
- Rhodes, C. (2016). Volkswagen emissions scandal: The fallout. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, *σσ.* 7(4), 555–578.
- Serafeim, G. (2022). *Purpose and Profit*. New York: Harper Business.

- Siano, A., Vollero, A., Conte, F., & Amabile, S. (2015). More than words: Expanding the taxonomy of greenwashing after the Volkswagen scandal. *Journal of Business Research*, σσ. 68(3), 461–466.
- Suchman, M. C. (1995). Managing legitimacy: Strategic and institutional approaches. *Academy of Management Review*, σσ. 20(3), 571–610.
- Sutherland, E. H. (1949). *White Collar Crime*. New Haven: Yale University Press.
- Tranfield, D., Denyer, D., & Smart, P. (2003). Towards a methodology for developing evidence-informed management knowledge by means of systematic review. *British Journal of Management*, σσ. 14(3), 207–222.
- U.S._SEC. (2022). *ESG enforcement task force report*. Washington, DC: SEC U.S. .
- UN_Women. (2023). *Progress on the Sustainable Development Goals: Gender Snapshot 2023*. United Nations.
- United_Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. United Nations.
- van Eck, N. J., & Waltman, L. (2010). Software survey: VOSviewer, a computer program for bibliometric mapping. *Scientometrics*, σσ. 84(2), 523–538.
- WCED. (1987). *Our Common Future*. Oxford University Press.
- Zetsche, D. A., Buckley, R. P., Arner, D. W., & Tang, B. (2021). The ESG dilemma. *European Business Organization Law Review*, σσ. 22, 581–613.
- Zupic, I., & Čater, T. (2015). Bibliometric methods in management and organization. *Organizational Research Methods*, σσ. 18(3), 429–472.
- Μητσόπουλος, Μ. (2019). Κανονιστική αιχμαλωσία και οικονομική κρίση. *Οικονομικά Χρονικά*, σσ. (164) 23–39.